וועטער:
טייל־וויי וואלקנדיק און קיל

The Only Jewish Newspaper in Western Canada Established 1910 PUBLISHED DAILY

דאס אידישע וואָרט
THE ISRAELITE PRESS

זון אונטערגאנג — 5.53.
זון אונטערגאנג — 6.57.

די איינציקע אידישע צייטונג אין מערב קאנאדע עטאבלירט אין 1910 דערשיינט יעדן טאָג

Vol. 21, No. 207. Monday Sept. 14, 1931. Published Daily except Saturday and Sunday. דערשיינט יעדן טאג חוץ שבת און זונטאג מאנטאג, ג׳ תשרי, תרצ״ב

NEW YORK PUBLIC LIBRARY SEP 22 1931

אויפשטאנד פון פאשיסטישן היימוועד אין עסטרייך
איז אונטערדריקט געוואָרן פון דער ארמיי

אגב-אורדא
פון מארק

״מיט די אויגן צו מזרח״

די ״אידישע טעלעגראפן אגענטור״ האט אונז לעצטע וואך געבראכט די פאלגנדיקע ידיעה:

לויט א באריכט פון דער מזרח נייעס אגענטור, האט זיך א דעלעגאציע פון דעם אידישן עמיגראציע פאראיין געווענדעט צו דער פערסישער רעגירונג מיט דער בקשה, אז זי זאל דערלויבן צוואנציק טויזנט אידישע אימיגראנטן פון פוילן, רומענע און טשעכאסלאוואקיע צו באזעצן זיך אין פערסיע.

די דאזיקע נייעס וואס זעט אויס צו זיין אמת, באצייכנט דעם ערשטן פארזוך אנצואווענדן דעם שטראם פון אידישע אמיגראנטן דעם שטראם פון מזרח, אנשטאט זיין כסדר׳דיקן פלוס קיין מערב.

* * *

פאר צוויי טויזנט יאר (און אפשר לאנגער), אין דער אידישער שטראם געפלאסן הויפטזאכלאך אין דער מערב ריכטונג.

פון צייט־צו־צייט פלעגט ער זיך אנשטויסן אן קענן־שטראמען, אין דער פארקערטער ריכטונג: דיי גוט־שפאניע, למשל, האבן זיך געצוינגן צוריק קיין מזרח בין קעדקיי, און דייטש־אידיע וואנדערער האבן זיך אין גוריטש שטראמען געגאנגן קיין פוילן אין דער צייט שאפנדיק דארטן ביסלאכווייז דעם גרעסטן אידישן קבוץ אין דער צעשיכטע (וועלכער איז איצט צעפצלט געוואָרן).

אבער ווייט איז דער קענן־שטראם נים געגאנגען. ער האט זיך בכלל אפגעשטעלט ביי די גרעניצן פון אזיע, וועלכע האט דורכגעמאכט אן שפאנע פון יירחה און חורבן.

און פאר דעם לעצטן דור האבן מיר ביינגעוואוינט איינע פון די גרעסטע אר־בערוואנדרונגען פון אידישע מאסן אין דער מערב ריכטונג, אין די אמעריקאנער לענדער, וואו אין משך פון עטלאכע כע צענדליק יארן האט זיך נעשאפן א נייע קייט פון אידישע קבוצים, וואס צייגן צוואמען ארום פינף מיליאן נפשות, — מער אידן, ווי עס זיינען געווען אויף דער גאנצער וועלט מיט חונ־דערט יאר צוריק.

* * *

אבער די מערב לענדער ווילן מער נים האבן קיין אידן.

די אידן האבן אין די מערב לענדער דערפילט זייער ״עפענאמישע מיסיע״, און די מערב וועלט, זעט אויס, קאן זיך שוין באגיין מיט זיי. ״דער מור״ האט דערפילט זיין אייפגאב, און איצט קאן ער שוין גיין . . .

די מיערן פון די מערב לענדער וועלן אלץ שטייפער פארמאכט פאר אידן, און אין די לענדער וואו עס געפינען זיך גרעסערע אידישע מאסן דריקט מען פון זיי די נשמה אויס.

אירן כוון לויפן, און אז דער מערב איז פאר זיי פארמאכט, וועלן זיי זיך מיט די אויגן צו מזרח.

צו דאס איז בלויז א ״קענן שטראם״ אין א פראגע, עס זיינען דא גרונט צו גלויבן, אז דאס קאן איצט ווערן דער הויפט שטראם, אויף וויפל אידן וועלן נים אנערקענט ווערן פאר איינענע אינם משך פון דער נעענטערער צוקונפט און זיי וועלן מיזן איבערוואנדערן.

* * *

דער פאר׳חלש׳טער מזרח הויבט אן קומען צו זיך. — דאס איז צו זעען פון אין די מזרח לענדער וואס זיינען איינגעלייגט אין די מזרח לענדער, וואס זיינען אונג פארבונדן מיט קאנאדישע אויס־טריסקונגען.

אין אט די פראצעסן פון תחית־המ־תים און אויד־עראיבבוי פון די מזרח פעלקער קאנען אידן שפיץן א גרויסע ראל, און אידן, זעט אויס, זיינען גרייט אויעטצוגיין זיך אהין צו דערפיל דארטן זייער ״היסטארישע מיסיע״. — העלפן אויפבויען די לענדער, פון וועל־כע מען זאל זיי דערנאך אריינשיקן, ווי פרעמדע . . .

ס׳איז דא איין פונקט אונ׳ם מזרח, וואס די אידן שטעהען צו מאכן פאר זייער באזע, — א באזע, וואו זיי זאלן קיינמאל נים קאנען באהאנדלט ווערן ווי פרעמדע: ארץ־ישראל.

אבער, ווי שווער עס קומט אן צו שאפן די באזע, און וועלכע אנשטרענ־גונגען ווערן עס נעמאכט צו מאכן זיי פיל דארטן גלייך איצט זייער פרעמדקייט!

אין דאס א ניי לאנד, אדער א נייער גלות?

די געשיכטע וועט עס אורטיילן.

* * *

דערווייל דארף מען האבן וואו צו צושפאנן דעם קאפ, און נייע אידישע ישובים שפארן אז בין כארבין, האנקאו, שאנכאי.

און אז אין פערסיע איז איצט א ״מלך חסד״, א פראגרעסיווער שאה מיט ריפאמאטאר, וואס האט אפגעשאפן אלע באשריינקונגען קעגן אידן, — קומען צו אים אידן, פונקט ווי מיט הונדערטער יארן צוריק צו א פוילישן אדער ליט־ווישן קעניג, מיט דער בקשה: לאז אונז ארויין אין דיין לאנד, און מיר וועלן דיר העלפן עס צו אנטוויקלען.

און דער פערסישער שאה, וועלכער שטרעבט צו אנטוויקלען דאס לאנד אויפן מוסטער פון די אייראפּאיאישע לענדער, וועט וואהרשיינלאך זיין צו־פרידן אריינצולאזן אין לאנד א פאר צענדליק טויזנט אידישע איבערוואנד־רער פון אייראפּע. וואס זאלן זיין די הויזן פאר׳ן טייג וואס ער וויל פאר־קגעבן.

און דערווייל וועט זיך שאפן דער פונדאמענט פאר א נייעם גרויסן אי־דישן ישוב.

די אידן האבן פון מזרח געבראכט

* * *

קיין אייראפּע א מזרח רעליגיע.

איצט טראגן זיי אפשר צוריק צום מזרח א נייע מערב רעליגיע, — א רע־ליגיע פון דראנג און פון ענערגישער אקטיוויטעט, וואס זאל דערוואכט דעם איינגעשלאפענעם מזרח.

אפשר שטייט פאר דער אידישן דערלעבע היסטאריש דאל, וואס זיי האבן ביז איצט געשפילט אין מערב? ווער קאן עס פאראויסזאגן!

1,200 אומגעקומען אין אוראגאן אין בריטישן האנדוראס

שריפה פארענדיקט דעם חורבן פונם שרעקלאכן אוראגאן פון לעצטן דאנערשטאג

בעליז, בריטישער האנדוראס, סעפ־טעמבער 14. — עס ווערט איצט אפ־געשאצט, אז ניט וויניקער ווי 1,200 מענטשן זיינען דא אומגעקומען אין דעם אוראגאן וואס האט דיך הויכ־ווכ־סטן איבער דער שטאט מיט א טוילאכער קראפט לעצטן דאנערשטאג. איבער־לאנדיק נאך זיך שפון פון אומבאר־שרייבלאכן חורבן.

שריפות זיינען אויסגעבראכן אין דער פארשאפן פון מעקאפּאמאיא, אין פארשריינען זיך שנעל איבער דר חור־כות, פארענדיקנדיק דעם חורבן פאר־ורזאכט פונ׳ם שטורעם אין פון די יס כוואליעס.

דער אוראגאן האט פארכאפּט א שטח פון ארום 50 מייל, אין טויטע קערפּערס פון דר אינערלאכע טייל פונם אינזל ווערן געבראכט פונם טייך אין דער ריכטונג פון בעליז.

בעליז, די הויפט שטאט פון בריי־טישן האנדוראס, האט נעהאט א בא־פעלקערונג פון 16,000 נפשות, און אמ־ווייניקסטנס איין פּרעזאן פון יערע 14 אין אומגעקומען אינם אוראגאן. כמעט קיין אין דאך איז ניט נעבליבן אויף די הייזער, און אזוי ווי דאס וואסער סיס־טעם אין שטאט זייט דא דורך די דר־כער, איז די שטאט פארבליבן אז וואר־סער. צום גליק האט מען אין א גאס אנטערקט א קוואל פון פריש וואסער, וואס האט געלאשן דעם דארשט פון דער באפעלקערונג.

אזוי ווי די שטאט בעליז געפינט זיך אויפן וועג פון א דר אוראגאנען וואס בושעווען אפט אין דעם דאזיקן וועלט־טייל, פלאנעווען איצט די רעגירונג אביערצובויען די שטאט אויף א אנ־דער פלאץ, העכער אין די בערג.

אידיש מיידעלע, 5 יאָר צעשיידט פון איר פאמיליע, צום סוף אָנגע־קומען קיין קאנאדע

מאנטרעאל, קווב. — דעם שבת אין אנגעקומען אין מאנטרעאל מיטן שיף ״מאנטראז״ פערל שווייצמאן, היינט 15 יאר אלט. אויפן וואקזאל האבן זי אפגעווארט דער פאטער, מוטער, ברי־דער און שוועסטער. שווער צו באַ־שרייבן דער פרייד אין גליק ווען זיי האבן זיך ווידער באגעגנט.

אברהם שווייצמאן געפינט זיך אין קאנאדע גאנצע צען יאר, ער איז שוין א קאנאדער בירגער. אין 1925 זיינען צו אים נעקומען זיין פרוי און קינדער. די קליינע פערל, וועלכע איז דאן גע־ווען 10 יאר אלט, איז פארהאלטן צו־וואר׳ן, ווייל איר רעכטע האנט איז גע־ווען לייכט פאראליזירט. פערל האט דאר׳ריבער געמוזט איבערלייבן אין פוילן אליין ביי אירער א מומע.

פאר דער גאנצער צייט האט מר. א. שווייצמאן ניט געוושאלעוועט קיין מי אן אנשטריינגונגען מ׳זאל זיין קינד אריינלאזן. דאס האט אבער ניט גע־האלפן. אין מאי 1930 האט מר. שווייצ־מאן זיך געוועندעט אין אפּפּס פון אי־ר׳ ר׳ יעקב פידלמאן, 75 יאר אלט, אין נעשטארבן נעכטן 6.30 פרי, נאך א קורצער קראנקהייט, אין דער היים פון זיין טאכטער, מרס. דארפמאן, 375 סט. דזשאנס עוועניו.

דער פארשטארבענער איז געקומען קיין ווינניפּעג פון יעקאטערינאסלאוו, רוסלאנד, מיט ארום 9 יאר צוריק, דא איז ער, אויף זיינע עלטערע יארן, גע־זעסן שטענדיק אין גלעלרנס. ער איז געווען דער רבי אין מושב זקנים אין אין אשכנזי שול, וואו ער האט געלערנט מיט די עלטערע אידן.

ער האט איבערגעלאזט דריי זין: איין זון אין שיקאגא און צוויי אין יעקאטערינאסלאוו, און דריי טעכטער: מרס. משה דארפמאן, אין ווינניפּעג, 1 טאכטער אין נייוארק און איין טאכטער אין יעקאטערינאסלאוו, ווי אויך 38 איינינקלאך און צוויי אור־איינינקלאך.

זיין לויה איז פארגעקומען נעכטן ביי־טאג פון זיין טאכטערס וואוינונג. זיין קערפּער איז געטראגן געווארן צו דער וואוינונג פונ׳ם מאקארוויטער רבין, און פון דארטן צום מושב זקנים, און צו דער אשכנזי שול.

א גרויסער עולם האט אים באגלייט צו זיין אייביקער רו. ער איז באערדיקט געווארן אויפן שערי־צדק בית־עלמין.

נאנדי ניט ניט קיין ״טיפס״ און ער שלאפט אין זיינע שיך: ער האט מורא מען זאל זיי ניט גנב׳ענען

לאנדאן, סעפט. 13. — די פראנצויז־זישע און בריטישע פארטערס האבן אויסגעפונען, אז גאנדי איז אן ארימער קליינט פאר זיי, און זיי האבן ניט גע־קראגן פון אים קיין איין סענט אין ״טיפס״ אויף זיין רייזע פון פראנק־רייך קיין לאנדאן.

גאנדי האט זיי ניט גענעבן קיין ״טיפס״ נאכדעם ווי זיי האבן געטראגן זיין שפין־רעדל, זיינע ציינענע מיילך, מאטראץ און זיינע לייוונטענע קליידער.

״איך בין אלעס ווי א קירכן מויז״, האט ער זיי געזאגט, ״איך האב פאר זאל ניט בלייבן בארוועס.

אידישע קענגערשאפט צו קא־לענדאר רעפארם געשטיצט פון מאנטשעסטער גארדיען

לאנדאן, סעפט. 14 (איטא). — די איינפלוסרייכע צייטונג ״מאנטשעס־טער גארדיען״ איז אריינגעקומען מיט אן עדיטאריעל וועגן דער פעלקער־ליגע קאנפערענץ אין גענף און ווי פארקומען דשענעווא דעם 12טן אקטאבער מיט צוזעץ צו באטראכטן די געפאלנטע קא־לענדאר רעפארמען.

די צייטונג אונטערשטיצט די אידי־שע קענגערשאפט צו די געפאלנטע ענ־דערונגען אין קאלענדאר און זאגט: ״די ביבל האט באשטימט א זיבן־טאָ־ניקע וואך. די זון וועט ניט פאלן אפּי־לו דער קאנפערענץ פון דער פעלקער־ליג״.

——(::)——

זשאבאטינסקי צוריקגעקומען קיין פאריז

פאריז, סעפט. 14. (איטא). — וולאד־ימיר זשאבאטינסקי איז אנגעקומען קיין פאריז כדי צוריק איבערצונעמען די פירערשאפט פון דער רעוויזיוניסטי־שער אנאניזאציע, וואס האט זיך לעצ־טענס געפונען אין די הענט פון מאיר גראסמאן. זשאבאטינסקי, וועלכער איז זינט דעם לעצטן ציוניסטישן קאנגרעס אין באזעל ניט געווען אקטיוו אין דער רעוויזיאניסטישער אנאניזאציע, צוליב די מיינונגס פארשיידענהייטן, וואס הערשן אין דער אנאניזאציע אין באַ־צוג צו דער שטעלונג צו דער אנגלאמיי־נער ציוניסטישער אנאניזאציע. האט איצט איבערגעריסן זיין וואקאציע און זיך צוריקגעקערט אויף זיין אמט, אויף דער דרינענדיקער פארברענונג פון זיינע אנהייננער, וועלכע האבן מורא געהאט, אז אין זשאבאטינסקיס אפּוועזנהייט, וועט גראסמאן זיך באמיען צו געווינען א מאיאריטעט פאר זיין שטאנדפּונקט, אין די רעוויזיאניסטן זאלן זיך ניט אפּ־רייסן פון דער ציוניסטישער אנאני־זאציע.

——(::)——

דר. ווייצמאן האפט אז נייע ענגלישע רעגירונג וועט איינ־פירן א בעסערע פאליטיק אין פאלעסטינע

ניו־יארק, סעפט. 14 (איטא). — דר. ווייצמאן, דער געוועזענער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער וועלט־אנאני־זאציע, איז זייער אפטימיסטיש וועגן דער צוקונפט אין א״י. ער איז איבער־צייגט, אז די נייע ענגלישע רעגירונג וועט איינפירן א בעסערע פאליסי אין פאלעסטינע. אזוי ווי דאס דא דערקלערט צו א פארשטייער פון ״איטא״, מר. נ. פערלמאן, דער געוועזענער קאנגרעס־מאן, וועלכער האט זיך צוריקגעקערט קיין ניו־יארק נאך א ליינגערער רייזע איבער אייראפּע צוזאמען מיט זיין פרוי מר. פערלמאן האט דער דערקלערט, אז ער האט זיך געטראפן מיט דר. ווייצ־מאן אין איטאליע, וואו ער איז געווען אויף א וואקיישאן. עס איז דער אייג־דרוק פון מר. פערלמאן אז דר. ווייצמאן האט נאך בדעה ווידער צו ווערן דער פּרעזידענט פון דער ציוניסטישער אנאני־זאציע. אזוי אז ער נעמט זיך ניט־שט נעזעלשאפטלאכע ארבעטן, אין ציונ־ווינג צו דעם הויז־פארוואל־טונג פון ת״ח.

נאך צוויי וויכטיקע מיטגלי־דער צוגעצויגן געוואָרן צו דער ת״ת פארוואלטונג

ס. שאר

א. וו. מייערס

די תלמוד תורה פארוואלטונג לאזט מיט צופרידנהייט צו וויסן, אז ס׳איז געלונגען צו צוציען צום פינאנ־ציעלן ראט פון דער אינסטיטוציע די באלאנטע אלטע ת״ת טוער, ס. שאר און א. וו. מייערס.

מרס. מ. ווידמאן, וועלכע האט פיל ביינעטראגן פאר דער ת״ת און אנדערע געזעלשאפטלאכע ארבעטן, איז צוגע־צויגן געווארן צו דעם הויז־פארוואל־טונג אלס מיטגליד פון דער אקסיטעט.

אידישע קעגנערשאפט צו ציאָ־נאָ־סאָציאַליסטן האבן פון פריער פארזיכטיק אויסגעפלאנט און ארגאני־זירט דעם איבערפאל.

גוט ארגאניזירטע באנדע ״נאצים״ באפאלט אידישע מתפללים וואס גייען רואיק פון שול. — א צאל פראמינענטע אידן צווישן די פארוואונדעטע. — כוליגאנעס באגיי־ען זיך מיט זייערע חלפלאזע, איבערראשטע קרבנות אויפן ברוטאלסטן אופן

(ספּעציעלע טעלעגראמע צו ״דאס אידישע וואָרט״ פון ״איטא״)

בערלין, סעפט. 14 (איטא). — די ערנסטסטע עקסצעסן פאר א ליינגע־דער צייט זיינען דא אויסגעבראכן די צווייטע נאכט פון ראש־השנה אין דער וועסט־עند פון בערלין, וועו די אידישע מתפללים, טראנזדיק זייערע מחזורים אין אנגעטאן אין צילינדער־הויט אין פראקס, האבן זיך פייערלאך צוריקגע־קערט אהיים פון שול נאך מעריב. אין זיי זיינען פּלוצלונג באפאלן געווארן גרויסע באנדעס ״נאצים״ פון אלע זייטן די אידישע מתפללים זיינען געגאנ־גען רואיק אין האבן געשאפן די דעדטיקס, ווען מיטאמאל, מיט א גע־שריי ״נידער מיט די אידן, דייטשלאנד דערוואך!״ זיינען אויף זיי אנגעפאלן די באנדעס נאציאנאל־סאציאליסטן, וואס האבן זיך אויסבאהאלטן אין די נאסן ארום די שול. דיי האבן אטאקירט די אידן, און אין איין״ מינוט צייט אין דיי פרידלאכע סצענע פארוואנדלט געווארן אין א שווערלאך בילד פון בלוט פאר־גיסונג און ראציאן.

די ״נאצים״ האבן פון פריער צוגע־גרייט ״לאוט ספּיקערס״, וועלכע האבן פון צוויי פונקטן, דער גערעכטסטישסיר־כע און דער ראסאיישע קאפּע, גע־שריען: ״יהודה ווער פאריכטעט!״ די נאצע אטאקע בכלל איז דורכגע־פירט געווארן אויף אזא געפאלנטן אופן אז ס׳איז ניט קיין צווייפל, אז די נא־ציאנאל־סאציאליסטן האבן פון פריער פארזיכטיק אויסגעפלאנט און ארגאני־זירט דעם איבערפאל.

די אטאקע איז געקומען אומערוואר־טעט ניט בלויז פאר די אידן, נאר אויף פאר דער פאליציי, וועלכע איז אונטער־געקומען צו דער בלוטיקער סצענע שפּעט, ערשט נאכדעם ווי א סך אידן זיינען פארוואונדעט געווארן.

צווישן די פארוואונדעטע געפינט זיך דער עקס־קאלאנעל לעא לעווענשטיין, פּרעזידענט פונם ריינסבונד פון די אי־דישע פראנט־סאלדאטן.

די אטאקע האט זיך אנגעפאנגען

גלייך צייטיק אויף קנעזעבעק שטראסע, אולאנד שטראסע, טאונציען און מאַ־נדעראָף פּלאץ. צווישן די פארוואונ־דעטע געפינט זיך אויך אן אלטער איד, וועלכער האט זיך צוריקגעפערט פון שול מיט זיין פרוי און אין צע׳מיטת׳ס געווארן פון די נאצים ביז ער האט גע׳חל׳ש׳ט.

די נאצים האבן זיך ברוטאל באנאי־גען מיט זייערע חלפלאזע קרבנות. זיי האבן זיי אומגעוואורפן און נאכדעם ערשט געשלאגן מיט זייערע שווערע שטיוול מיט טשוועקעס.

נאך א באנדע פון פופציק נאצים האבן זיך אריינגעריסן אין דער ״דאמא״ נישער קאפּע וואס ווערט אפט באזוכט פון אידן, האבן דארטן צעשמעטערט די פענסטער און צעבראכן די מעבל. א פאניק איז דארטן אויסגעבראכן, ווען די כוליגאנעס האבן אנגעהויבן שיסן פון רעוואלווערן אין די נעסט, א סך פון דיי פארוואונדעטע געווארן. אנדערע זיינען דאך צעלאפן צו רעטן זיך מיטן לעבן. צווישן די פארוואונדעטע זיינען געווען א סך ניט־אידן, וואס האבן אויסגעזעהן ווי אידן.

די פאליציי האט ארעסטירט פופציק פון די בוליגאנעס.

——(::)——

מאנדאטן קאמיסיע וועט ניט רעקאָרדירן ארטיקלען פון אראבישער פרעסע

זשענעוואַ, סעפט. 14 (איטא). — דער סעקרעטאריאט פון דער מאנדאטן־קאמיסיע פון דער פעלקער ליגע האט באשלאסן מער ניט צו רעקארדירן די ארטיקלען פון דער אראבישער פרעסע בנוגע אראביש אידישע באציאונגען און אנדערע פראבלעמען פון דעם מאנראט.

דער סעקרעטאריאט דערקלערט דעם באשלוס דערמיט וואס די אראבישע פּרעסע איז געדענקציאנ און קאן ניט געגומען ווערן ערנסט אלס קוואל פון אומפארטייאישער אינפארמאציע. א רעוועט פון די ארטיקלען פלעגט ביי איצט צוגעשטעלט ווערן צו יעדן מיט־גליד פון דער מאנדאטן קאמיסיע.

מאשין ביקסן און ביקסן באנוצט פון היימוועד אין פארזוך צו פארכאפן די מאכט. — רעוואלט איז אונטערדריקט געווארן און רעגירונג האפט איינצושטעלן היינט פול־שטענדיקע אָרדענונג

ווין, עסטרייך, סעפט. 14. — מאשין געווער און ביקסן האבן נעשאפן און בלוט אי זפארגאסן געווארן אין די צפון און אין די מזרח פראווינצן פון עסט־רייך נעכטן, ווען דער היימוועד, א מי־ליטערישן־פאלטישע אראנאנאציע פון די פאשיסטן, האט רעוואלטירט אוג האט פארכאפּט די עפנטלאכע געביי־דע אין א צאל שטעט אין שטעלאַנד.

די רעגירונג האט גלייך געגומען שטרענגע שריט אונטערצודריקן דעם ״פוטש״. זי האט ארויסגעגעבן באלד אלע נאציאנאלע שוץ קרעפטן אופן האט מאבילזירט די גאנצע פאלי־ציי, אין די האט ארויסגעגעבן באפעל פאר דעם ארעסט פון א צאל פירער פון׳ם פון אויפשטאנד, איינשליסנדיק דר. וואלטער פּפרימער, וועלכער האט זיך שוין געהאט פּראקלאמירט פאר דיקטא־טאר׳ן קאלאנעל רייטער. הויפט פון שטירישן היימוועד, און גראף לאר־בערג, דער אונטערקאמאנדיר פונ׳ם היימוועד, זיי אלע ווערן באשולדיקט אין הויך־פארראט.

פיר מאשין־ביקסן און 80 ביקסן זיי־נען פארכאפּט געווארן אין פערנבג, וואו דער היימוועד האט געשאפן פון די ביקסן, אבער זיי זיינען צעסריבן גע־ווארן פון די רעגירונג קרעפטן.

די רעגירונג האט אנגעסירט לעצטן אוונט, אז די רעבעלן ווערן צעסריבן אומעטום און זיי קערן זיך אום צו זיי־ערע היימען, און פון ווערט דערוואר־טעט, אז אין משך פון היינטיקן טאג זאל אדרעגונג אומעטום איינגעשטעלט ווערן.

קאסע־ברעכער באַרויבן גאַריק טעאַטער אויף נאָענט צו צוויי טוי־זענט דאָל. שבת ביינאַכט

צווישן $1.600 און $2.000 איז גע־נג׳ען געגעבן אין גאריק טעאטער שבת ביינאכט פון א באנדע דערפארער־נע קאסע־ברעכער, וואס האבן אויפגע־ריסן די פייער־קאסע אין אפּס פונם טעאטער און זיינען פארשוואונדן גע־ווארן מיט זייער ״ווב, ניט אביערלא־זנדיק נאך זיך קיין שפּור.

קיין שום סימן פון איינבראָכונג איינם טעאטער איז ניט געווען צו זעען ווען מען האט אנטדעקט די רויבערײ, און מען גלייבט, אז די חברה׳ליוט זיינען אריין אין טעאטער מיט׳ן פּיבליקוס פריער אין אוונט, און זיי זיינען דאר־טען פארבליבן אין באהעלטעניש ווען אלע זיינען ארויס, ביז דער גינסטי־קער מאמענט פאר זיי איז געקומען.

ארום צוויי אזייגער זונטאג פארטאג, האט א אטטאלרנדיקער פּאליציסט באמערקט די חינטערשטע טיר פון מע־טעטער אפּגעשלאסן, ער איז אריין אינ׳ם ווייניק אין האט באמערקט, אז דיי פונם אפּס אין דורכגעבראכן. אז אינ׳ם וועניג — די פייער־קאסע אז אויפגע־בראָכענע.

די פאליציי איז באלד געווען אויפן פלאץ, אבער זי האט קיין שום שפּור פון די באנדיטן ניט געגענען. די איינ־ציקע זאך וואס איז פארבליבן פון זיי, איז א קליין פעקעלע גאדלען אייפן שריי־בטיש פונם אפּס.

דאס גאנץ געוועזענע איז ניט געווען שבת ביינאכט פון א באנדע דערפארער־נע קאסע־ברעכער, וואס האבן אויפגע־ריסן די פייער־קאסע אין אפּס פונם טעאטער און זיינען פארשוואונדן גע־ווארן מיט זייער קאנג נגבה.

——(::)——

צוג אראָפּ פון רעלסן ארום נאָוואָן, סאַסק.

מאַקאטון, מאַק.־סעפט. 14. — 12 וואגאנען מיט א סי. פּי. אר. פראכט־צוג זיינען אראָפּ פון די רעלסן און זיינען צעשמעטערט געווארן זיבן מייל פון נאוואן, סאסק., אויף דער לאינגן־רע־דזשיינע לינע, שבת ביינאכט.

ארום 17 וואגנערער זיינען געפאר־ן מיט דעם פראכט־צוג, און די פאליציי באריכטעט, אז זיי־ זיינען אלע גאנץ געבליבן. דער צוג איז אראָפּ פון די רעלסן, ווען א רעלס איז צעבראכן גע־ווארן.

אלעקסאנדער מעקיי, א סי. פּי. אר. אנ־געשטעלטער, איז פארוואונדעט געווארן ווען א קאמאנדע ארבעטער האט אפּ־געריינטיקט לעצטע נאכט דעם וועג פונם ברוך.

——(::)——

צוואנציק טויט אין כאַ־טאַאסטראָפע אין אונגאַרן

בודאפעסט, אונגארן, סעפט. 14. — 20 זיינען געטויט און 18 פארוואונ־דעט געווארן, ווען דער בודאפעסט־ווין־קעלן עקספּרעס איז אויפגעריסן גע־ווארן פון צוויי באמבעס, און דער צוג איז אראָפּ פון די רעלסן, אריינפאלנ־דיק אין א גראבן.

זיבן וואגאנעס זיינען אראָפּגעפאלן אין גרוב, בעת נאך זעקס זיינען גע־בליבן היינגען. 13 מענשן פון דער רע־טונגס פארטיע זיינען שפּעטער צע־ברענט געווארן ארויסציענדיק די טוי־טע און פארוואונדעטע פון אונטער די ברענגעדיקע חורבות.

א צעטל איז געפונען געווארן ביים פלאץ פון דער קאטאסטראפע. וואס האט געלויטעט: ״אויב דער קאפיטא־ליסטישער שטאט קאן אונז ניט פאר־זארגן מיט ארבעט, וועלן מיר קיינן אויף אן אנדער אופן״. צוויי מענשן וואס זיינען געפונען געווארן ניט ווייט שלעג אויסגעבראכן.

ווי עס ווערט באריכטעט, זיינען 5 מענשן פארוואונדעט געווארן אינם גע־שלעג, אין צוויי פון זיי זיינען געווען אווי ערנסט צעשלאגן, אז מען האט זיי געמוזט אפּפירן אין שפּיטאל.

געשלאגן ברעכן אויס, ווען קאַמו־ניסטן פּרובירן שטערן אנטי־קאַמו־ניסטישע מיטינגען

א רייע געשלעגן, ווערט באריכטעט, זיינען לעצטנס אויסגעבראכן צווישן קאמוניסטישע און אנטי־קאמוניסטישע קרעפטן אין פארשיידענע טיילן פון ווי־ניפּעג און אירע פארשטעט. די געשלעגן ווערט באהויפּטעט, ברעכן אויס צוליב דעם וואס די קאמוניסטן זוכן צו שטערן פארשיידענע פארזאמלונגען פון זייערע קעגנער אין די אוקראיניער זאמל־פּלע־צער אין אלטמאוזד, טראנסקאנא, סט. באניפיס און א. וו.

א באזונדערס ערנסטער געשלעג איז פארגעקומען מיט איינציק אוונט צו־ריק אין ברוקלענדס (לאגאן וועסט), וועו א געוויסע ט. קאוטאליוק האט געהאלטן א לעקציע, אין וועלכער ער האט קריטיקירט דעם קאמוניזם ווי ער ווערט פּראקטיצירט אין סאוועטן פאר־באנד. צום האל וואו די לעקציע איז אפּגעהאלטן געווארן, ווערט באריכטעט, זיינען צוגעפאהרן א גרופּע פון קאמו־ניסטישע סימפּאטיקער אין 2 טראקס, און זיי האבן געוואלט אריינגרייפן זיך אין דאס. מען האט זיי ניט געוואלט אריינלאזן, אבער יענע האבן זיך דורכ־געשלאגן, און דאן איז אן ערנסטע גע־שלעג אויסגעבראכן.

ווי עס ווערט באריכטעט, זיינען 5 מענשן פארוואונדעט געווארן אינם גע־שלעג, אין צוויי פון זיי זיינען געווען אווי ערנסט צעשלאגן, אז מען האט זיי געמוזט אפּפירן אין שפּיטאל.

דאָקטאָר שניידט א פּאַציענט האַנט, ליגט אויף זיין פּלייצע אין א טונעל

טשארלסטאן, וו. וואַ., סעפט. 13. אנקסטאק קאטער, א מינען ארבעטער, 30 יאר אלט, ליגט איצט אין האספּי־טאל, נאכדעם ווי א דאקטאר האט אים אפּגעשניטן זיין רעכטע האנט כדי צו באפרייען אים פון אונטער א באַרג שטיינער וואו ער איז געלעגן פאר־שפּארט עטלאכע שטונדן.

דר. דזשאנרדזש פארדהאם האט גע־מאכט די דאזיקע אפּעראציע ליינדיק אויף זיין פּלייצע. איידער ער האט גע־קאנט דערגרייכן דעם ״מיינער״ האבן א צאל ארבעטער פריער געמוזט אויס־גראבן א טונעל פון פופצן פוס כדי צו דערמעגלאכן דעם דר. צוצוקומען צו אים. דער דאקטאר האט גענוצט א לאַ־קאלן אנעסטעטיק.

אידישע קינדער אין אויפנעמען

אין מערב קאנאדע

עטאבלירט אין 1910 דערשיינט

יעדן טאָג

אגב-אורדא
פון מארק

״מיט די אויגן צו מזרח״

די ״אידישע טעלעגראפן אגענטור״ האט אונז לעצטע וואך געבראכט די פאלגנדיקע ידיעה:

לויט א באריכט פון דער מזרח נייעס אגענטור, האט זיך א דעלעגאציע פון דעם אידישן עמיגראציע פאראיין גע־ווענדעט צו דער פערסישער רעגירונג מיט דער בקשה, אז זי זאל דערלויבן צוואנציק טויזנט אידישע אימיגראנטן פון פוילן, רומענע און טשעכאסלאוואקיע צו באזעצן זיך אין פערסיע.

די דאזיקע נייעס וואס זעט אויס צו זיין אמת, באצייכנט דעם ערשטן פארזוך אנצואווענדן דעם שטראם פון אידישע אמיגראנטן דעם שטראם פון מזרח, אנשטאט זיין כסדר׳דיקן פלוס קיין מערב.

* * *

פאר צוויי טויזנט יאר (און אפשר לאנגער), אין דער אידישער שטראם געפלאסן הויפטזאכלאך אין דער מערב ריכטונג.

פון צייט־צו־צייט פלעגט ער זיך אנשטויסן אן קענן־שטראמען, אין דער פארקערטער ריכטונג: דיי גוט־שפאניע, למשל, האבן זיך געצוינגן צוריק קיין מזרח בין קעדקיי, און דייטש־אידיע וואנדערער האבן זיך אין גוריטש שטראמען געגאנגן קיין פוילן אין דער צייט שאפנדיק דארטן ביסלאכווייז דעם גרעסטן אידישן קבוץ אין דער עטיפּ־טע (וועלכער איז איצט צעפּצלט גע־ווארן).

אבער ווייט איז דער קענן־שטראם נים געגאנגען. ער האט זיך בכלל אפּגע־שטעלט ביי די גרעניצן פון אזיע, וועלכע האט דורכגעמאכט אן שפּאנע פון יירחה און חורבן.

און פאר דעם לעצטן דור האבן מיר ביינגעוואוינט איינע פון די גרעסטע אר־בערוואנדרונגען פון אידישע מאסן אין דער מערב ריכטונג, אין די אמעריקא־נער לענדער, וואו אין משך פון עטלא־כע צענדליק יארן האט זיך נעשאפן א נייע קייט פון אידישע קבוצים, וואס צייגן צוואמען ארום פינף מיליאן נפ־שות, — מער אידן, ווי עס זיינען גע־ווען אויף דער גאנצער וועלט מיט חונ־דערט יאר צוריק.

* * *

אבער די מערב לענדער ווילן מער נים האבן קיין אידן.

די אידן האבן אין די מערב לענדער דערפילט זייער ״עפענאמישע מיסיע״, און די מערב וועלט, זעט אויס, קאן זיך שוין באגיין מיט זיי. ״דער מור״ האט דערפילט זיין אייפגאב, און איצט קאן ער שוין גיין . . .

די מיערן פון די מערב לענדער וועלן אלץ שטייפער פארמאכט פאר אידן, און אין די לענדער וואו עס געפינען זיך גרעסערע אידישע מאסן דריקט מען פון זיי די נשמה אויס.

אירן כוון לויפן, און אז דער מערב איז פאר זיי פארמאכט, וועלן זיי זיך מיט די אויגן צו מזרח.

צו דאס איז בלויז א ״קענן שטראם״ אין א פראגע, עס זיינען דא גרונט צו גלויבן, אז דאס קאן איצט ווערן דער הויפט שטראם, אויף וויפל אידן וועלן נים אנערקענט ווערן פאר איינענע אינם משך פון דער נעענטערער צו־קונפט און זיי וועלן מיזן איבערוואנ־דערן.

* * *

דער פאר׳חלש׳טער מזרח הויבט אן קומען צו זיך. — דאס איז צו זעען פון אין די מזרח לענדער וואס זיינען איינג־לייגט אין די מזרח לענדער, וואס זיינען אונג פארבונדן מיט קאנאדישע אויס־טריסקונגען.

אין אט די פראצעסן פון תחית־המ־תים און אויד־עראיבבוי פון די מזרח פעלקער קאנען אידן שפּיץן א גרויסע ראל, און אידן, זעט אויס, זיינען גרייט אויעטצוגיין זיך אהין צו דערפיל דארטן זייער ״היסטאַרישע מיסיע״. — העלפן אויפבויען די לענדער, פון וועל־כע מען זאל זיי דערנאך אריינשיקן, ווי פרעמדע . . .

ס׳איז דא איין פונקט אונ׳ם מזרח, וואס די אידן שטעהען צו מאכן פאר ז

THE ISRAELITE PRESS The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

אביסל חשבון הנפש צום נייעם יאָר

דער איצטיקער עקאָנאָמישער קריזיס איז פון אלוועלטלאכן פאר־נעם. ער דערגרייכט די פארוואַרפנסטע ווינקעלאך פון דער ערד. עס פילן זיינע ציין די רייז פייערים פון ניאָס, ווי די פארמערס פון מערב־קאנאדע, און די קולים אין כינע, ווי די ארבעטסלאָזע אין די מיינען פעלדער פון ווייל.

אויף אזנו, אידן, האָט זיך אָבער דער קריזיס אָפּגערופן שווע־רער, ווי אויף דער ארומיקער באפעלקערונג. די אידן פון פויקן האָט דער קריזיס גרינדלאכער רואינירט, ווי די פאָליאקן, און די אמעריקא־נער אידן פולן אים שארפער ווי די ארומיקע אמעריקאנער באפעלקערונג.

דאָס איז איז א פולי־יוצא פון אונזערע שוואכערע עקאָנאָמישע פאָזיציעס. וואָס זיינען אלעמאָל די ערשטע אויפגעמריסלט צו ווערן פון יעדן אומזיכנסטיקן ווינט. נאָך מער איז דאָס א רעזולטאט פון דעם אומבארעכטיקטן באוואוסטזיין, אז מיר זיינען פרעמדע, און ווי נאָר עס ווערט א דוחק אויף עקאָנאָמישע פאָזיציעס, זיינען מיר, די שוואַ־כערע, די ערשטע ארויסגעשטויסן צו ווערן: אייפן קארנן שטיקל ברויט זיינען די "אייגענע" ביכער. דערמיט דערקלערט זיך עס, וואָס לעצ־טענס הויבן מיר אָן אלץ אָפטער באמערקן, אויף ווייפל שווערער ס'איז ביי אונז פאר א אידן צו געפינען א שטעלע ווי פאר א ניט־אידן.

אָבער נאָך אין אן ערגערער לאגע געפינען זיך אונזערע געזעל־שאפטלאכע אינסטיטוציעס: דער קריזיס שטעלט זיי אלע ביי אונז אונזע פארן טראגישן פראָבלעם: "צו זיין אָדער ניט צו זיין".

די ניט־אידישע וועלט האָט איך אירע אינסטיטוציעס וואָס ליידן פונם קריזיס. אָבער זייערע וויכטיקסטע אינסטיטוציעס זיינען געזיכערט. ווייל זיי האָבן הינטער זיך מלוכה־מאכטן אויף וועלכע זיי שטיצן זיך. איז די לאגע שלעכט, איינגם דער קריזיס ארויף נייע שטיי־ערן צו קריגן די נויטיקע פאָנדן. אין דער עולם זיפצט און צאָלט.

וואָס שארפער דער קריזיס און וואָס שווערער עס איז פאר דעם עולם צו צאָלן די שטייערן, אלץ גרעסער איז די נויט אין די געזעל־שאפטלאכע אינסטיטוציעס און זייערע ליישטונגען, און אלץ גרעסער ווערן די שטייערן.

אז דער בריטישער מלוכה קאסע האָט געדראָעט א ריזיקער דע־פיצים, האָט מען זיך געפונען אן עצה: מען האָט געשניטן די איסגאבן אָבער מען האָט אויך געהעכערט די שטייערן. און א נייע לאסט פון 400 מיליאָן דאלאר איז ארויפגעלייגט געוואָרן אויף די געבויגענע פליר צעס פונם שטייער־צאָלער, — צו $10 אויף יעדן מאן, פרוי און קינד, — און דער בריטישער שטייער צאָלער וועט די לאסט, ווילנדיק ניט־ווילנדיק, טראגן.

מיר האָבן אָבער ניט קיין מאכט ארויפצולייגן שטייערן, און אונזערע אינסטיטוציעס הייגנען אָפּ מיט זייער קזיסטענץ אויסשליס־לאך אויפן גוטן ווילן און געפיל פון געזעלשאפטלאכע אחריות פון פרייוויליקע ביישטייערער. און ווען זיי זיינען פערזענלאך געדריקט עקאָנאָמיש און פארטאָן אין פערזענלאכע דאגות הפרנסה, זיינען א סך פון זיי פעאיק צו פארזעען די וואקסנדיקע נויטן פון די אינסטיטוציעס, און פארקלענערן אדער גאר אפשטעלן זייערע ביישטייערונגען, אנ־שטאט זיי צו פארגרעסערן.

אָן אונזערע אינסטיטוציעס, נאציאָנאלע און לאָקאלע, זיינען אזוי אין געפאר פון אונטערגאנג, — און מיר ווייסן ווי שווער עס איז אָנצוקומען זיי אויפצובויען. און וויפל קרבנות און מסירת־נפש זיינען אין זיי אריינגעלייגט געוואָרן.

די אידן פון מערב קאנאדע, זיינען מיר ציפרידן צו באמערקן, האָבן ניט פארלאָר זייער געפיל פון פערזענלאכער אחריות אונטערן דרוק פון די שווערע צייטן. אדרבא, דוקא אין אזא שווערן יאָר האָבן ווינינפעגער אידן באוויזן אויסצוזייען אן אינסטיטוציע פון דריקנדיקע חובות, וואָס האָבן זיך אָנגעקליבן פון די בעסערע יאָרן.

אָבער די געפאר איז דאָ אויך ביי אונז. דער איצטיקער קריזיס וועט זיכער פארבייגיין, אָבער עס מוז נעמען צייט דערווייל שטייגן מיר אויפן שוועל פון א שווערן ווינטער און א קריטישן יאָר, און, זאָלן מיר אויף א מינוט פארגעסן די גרויסע אחריות וואָס מיר טראגן אויף זיך פאר אונזערע אינסטיטוציעס, דאָן וועלן מיזן פאלן שווערע קרבנות. און די פרוכט פון אונזערע געזעלשאפטלאכע אָנ־שטריינגונגען פון יאָרן און יאָרן וועט גיין פארלאָרן . . .

לאמיר צום נייעם יאָר אָנגעמען דעם באשלוס אויף א מינוט נים צו פארנאכלעסיקן אונזערע געזעלשאפטלאכע פליכטן. אויב די צייטן זיינען שווער, פאָדערן זיך פון אונז באזונדערס גרויסע אָנשטריינגונגען, באזונדערס שווערע קרבנות.

אין קיין רעגירונג וואָס זאָל ארויפצוזיינגען אויף אונז די קרבנות פאר אונזערע אינסטיטוציעס האָבן מיר ניט. אונזער אייגענע רעגי־רונג אין דעם פאל איז אונזער אייגענער געפיל פון געזעלשאפטלאכער אחריות.

איז דאָס דען ניט א געגנג שטארקע רעגירונג ? . .

ס'איז ניטא קיין נייעם אונטער דער זון . . .

"שווערע צייטן האָבן באפאלן דאָס לאנד: און די שווערקייטן פילן זיך באזונדערס שארף צוליב דער מערקווירדיקער עפאָכע פון פראָספעריטעט וואָס מיר האָבן ערשט ניט לאנג־דורכגעמאכט.

"עס איז דאָ געגנג גרונט צו גלויבן, אז מיר האָבן פאר די לעצ־טע פאר יאָר דורכגעמאכט אן איבערגאנג פון איין ציקל פון פאסירונ־גען אין א צווייטן, א ווייניקער גליקלאכן; אז די ענדערונג האָט גע־ווירקט אויף אלע לענדער מיט כמעט דער זעלבער שארפקייט, און אז בכלל זיינען די דאזיקע ענדערונגען אויסערן קאָנטראָל פון מענשן אדער רעגירונגען.

"די אוצטיקע דעפרעסיע פון האנדל וועט לאנג געדייגקט ווערן ניט אזוי מיט איר שארפקייט, ווי מיט איר דויערהקאפטקייט. זי איז געקומען אויף א געהעכערט פון דעם דערוואַרט אז זי וועט שנעל פארבייגיין . . . אין יעדערער האָט געהאפט, אז אָט באלד וועט דער גאָלדענער שטראָם ווידער פליסן אין פולער קראפט".

איר לייענט די דאזיקע פאראגראפן אין איר מיט א מאך מיט דער האנט: די געשיכטע האָט אויך שוין דערעקט, איר הערט דאָס זעלבע טאָג־איין, טאָג־אויס.

אָבער מיר ברייגגען אָט די קורצע אויסציגן, ארויסגעכאפט ווי ס'האָט זיך געמאכט, פון א ליינגלען ארטיקל, גאנץ אכזיכטלאך. די דאָ־זיקע פאראגראפן זיינען א סך עלטער, ווי זיי זעען אויס, — זיי באלאנ־גען צו א פרוערדיקן דור . . .

דאָס זיינען אויסציגן פון אן ארטיקל פון "כלעקוואוד עדינבורג מעגעזין" פון יאָר 1879. — מיט 52 יאָר צוריק!

דער זשורנאל האָט זיך ציפעליק געמאכט אונז אינטער אינזערע העגנס, און מיר האָבן אנטדעקט דאָרטן דעם ארטיקל געשריבן ווען דעם שווערן עקאָנאָמישן זוגדט קריזיס פון יענע יאָרן, צו דערוויזן, אז ס'איז ניטא קיין נייעם אונטער דער זון, אין אז אויך דאָן, ווי איצט, האָבן מענשן געמיינט, אז מיט'ן קריזיס עקט זיך שוין די וועלט.

דערווייל האָט זי זיך ניט געעקט, — אין ס'איז שוין 52 יאָר פון דאָן אָן, און מיר האָבן פאר דער צייט געהאט פעריאָדן פון פראָספע־ריטעט, וואָס די צייט־גענאָסן פון געגעם ארטיקל האָבן אזעלכע אפילו אין חלום ניט געקאָנט פארשטעהן זיך.

ציוניזם אויף דער שוועל פון א נייער תקופה

(דער איבערגאנג פון פארטיי־ציוניזם צו אן אקטיוון פאָלקס־ציוניזם)

פון הרב יהודא ליב זלאטניק

צווייטער ארטיקל

די אנדה זאָגט דאָס די סכה פון ברי־כוכבא'ס פאָלן איז געווען דאָס וואָס ער האָט געזאָגט צו נאָס: "מיר פאר־לאנגען ניט דאָס דו זאָלסט אונז הער־פען, אלץ וואָס מיר פארלאנגען איז דאָס דו זאָלסט ניט העלפן אונזערע שונאים".

די חיפט סכה פון ווייצמאנס פאָלן איז געווען וואָס ער האָט געזאָגט צו דער בריטישער רעגירונג: מיר פאר־לאנגען ניט דו זאָלסט אונז העלפן, אלץ וואָס מיר פארלאנגען איז דאָס דו זאָלסט ניט העלפן אונזערע קעגנער. און אויך צום אידישן פאָלק האָט ער געזאָגט:

"אידעלאך, מיר פארלאנגען ניט דאָס איר זאָלט בייזן ארץ־ישראל, ניט אונז געלט און מיר וועלן שוין בייזן ארץ־ישראל פאר אייך.

מען מוז געדענקען דאָס אין 21־1920 זיינען מיר אלע געווען טרויעריג, עגטוויאסטן, אידעאליסטן, געוואָלט בייזן א לאנד מיט איינגעע כחות, איי־נענע קרבנות, און ניט גלאט א לאנד, נאָר א מיסטער לאנד, לייט די אידעאלן פון די נביאים און די תלמידי חכמים.

מיר האָבן ניט געזען דאָס ענגלאנד זאָל באלד פון אנהויב ווערן א שותף אין דער אויפבויונג ארבעט, אונז געבן מלוכה לעגדער, איינגעדרענגען א נאצי־אנאלע ערד אינטערנאציאָנאלע הל־וואה, שאפן אגאנדע און אימיגראציע געזעצן, א סיסטעם פון טאריף, טעק־סעס א. ד. גל., וואָס זיינען ניטיק צו דער שנעלער אנטוויקלונג פון לאנד. מיר זיינען ניט נעקומען צו דער רעגי־רונג מיט א געזעץ פאָלן אן אלן דאָס איז נויטיק אום בשביל פון אזא צייט זאָל דאָס אָדער דאָס דערגרייכט ווערן.

מיר וועלן שוין אלץ מאכן, האָבן מיר געטראכט, זאָלן זיי אונז נאר ניט שטערן, האָבן זיי אבער אונז יא גע־טרעט אין יעדן פאל באזונדער, אמאָל גע'פועל'ט אמאָל ניט גע'פועל'ט אבער קיינמאָל האָבן מיר ניט אויפגעשטעלט די אידעאלן, אויסגעדרוימטע מיסטער־לאנד.

דערצו זיינען מיר אלץ דאן געווען דערהויכן זעענדיק דעם שטראָם פון חלוצים, די בערייטקייט פאר מסירות נפש פון אונזער יוגנט, און מיר זיי־דעם לעצטן קאנגרעס איז ער זיך מודה אין דאנט:

"אמת, מיר האָבן ניט פארלאנגט און ניט דערוואַרט דאָס די רעגירונג זאָל בויען פאר אונז אונזער נאציאָנאלע היים. מיר האָבן אָבער פארלאנגט צו געבן אונז די מעגלאכקייט צו טאָן די ארבעט אליין אן שטערונג, און צו פע־דערן אונזער ארבעט אין דורך די אל־געמיינע פאליטיק פון דער מאנדאטן מאכט, און אי אין דער טעגלאכער אר־מיניסטרירונג פון לאנד".

ווען מיר האָבן דערייבער טענות צו דער ענגלישער אדמיניסטראציע אין ארץ־ישראל און ווייצמאן אין זיין רע־דע באמיט זיך צו געפינען די אורזאך פאר וואָס זיי האָבן אונז ניט מיטגע־האלפן נאר לחיפוך אזוי אפט געשטערט איז גאנץ מעגלאך אז דאָס איז געווען נאר אונזער אייגענע שולד וואָס מיר האָבן קיינמאָל ניט קלאר געמאכט ניט זיך און ניט דער רעגירונג וואָס איי־נענטלאך מיר פארערן און דערווארטן פון איר.

די באאמטע האָבן קיינמאָל ניט גע־וואוסט גענוי וואָס עס איז זייער אויפ־גאבע. פון אלע מלוכות וואָס זיינען אויפגעשטעלט געוואָרן נאָכ'ן זיי־נען מיר געווען די איינציקע וואָס האָבן געגלויבט דאָס אָן קיינעם מיל־ה אין צים מלוכה קאנען מיר אין ארץ־ישראל ניט אויפשטעלן, נאָך מער: מיר האָבן גע־מלוכה אפשאפן אין אונזער מלוכה אלע חסרונות און אומרעכטן פון דער אל־טער וועלט, ניט קיין עקספלאָאטאציע, ניט קיין לופט געשעפטן, קיין ספעקו־לאציע, קיין שאכער־מאכער ניט, נאָר ארבעט — ז ע ל ב ס ט־ א ר ב ע ט, אידעאלן, אידעאלן און אידעאלן.

האָבן אידישע מאסן זיך אמאָל א לאָז געטאָן נאָך ארץ־ישראל האָט דער פירער זיי אויסגעלאכט און אונז אנ־געשראָקן: נאָרעווקיס קומען! פינסק עליך ישראל!

ווער ברויך די דאזיקע אידייען? זאָלן זיי נאר געבן געלט, וועלן מיר מיט אונזערע מלוכות שוין בויען דאָס אידעאלע, אויסגעטרוימטע מיסטער־לאנד.

דערצו זיינען מיר אלץ דאן געווען דערהויכן זעענדיק דעם שטראָם פון חלוצים, די בערייטקייט פאר מסירות נפש פון אונזער יוגנט, און מיר זיי־נען אלע מיטגעריסן געוואָרן מיט באַ־גייסטערונג פארן חלוצים אידעאל.

— און דערווייל איז עס געווען א באַ־קוועמע זאך. איינמאָל אין יאָר געמאכט א פלעדיש, ביסלאכווייז אויסגעצאָלט אדער זיך איינציקווייז אָפּגענארט, און יוצא געווען דעם חוב פאר'ן פאָלק און לאנד.

מ'האט דערוואַרט אז כלל־ישראל וועט נעבן געגנג געלט, א מיקימום פון א פינף מיליאָן פונט א יאָר בלויז פארן קרן היסוד, היינט קרן קימת, הדסה א. א. וו., וועט מען אלע כלומות פון א אידישער מלוכה, און פון סאציאלער גערעכטיקייט, אלץ מיט איינמאָל רע־אליזירן.

די ווירקלאכקייט און די פאקטן זייגען זיך אבער זייער וועג און ווערן פון טע־אריעס נאר ניט נתפעל.

אוועק א יאָר, אוועק שוין עלף יאָר. און דער קרן היסוד האָט נאָך די ערשטע פינף מיליאָן פונט ניט געזאָמלט.

עס איז שוין קלאר דאָס העכסטנס קאָן דער קרן היסוד זאָמלען א האלבן מיליאָן פונט א יאָר און דערפון קאָן העכסטנס נאר איין דריטל איבערגעגע־בען ווערן פאר קאָלאָניזאציע. א פירער וואָס אדבעט מיט א פאָלאָ און לעבט ניט מיט אפאָרטונזמס, וואָלט שוין פון לאנג געווען איינגעזעען דאָס קיין חלו־צים מלוכה קאנען מיר אין ארץ־ישראל ניט אויפשטעלן, און דאָס נאָכע אנדערקע מעטאָדן מוזן אנגענומען ווערן אום די אידישע נאציאָנאלע היים צו בויען.

עס ענדערט זיך אבער ניט זיין וועג. ער ווערט אין כעס אויפן כלל ישראל. זיינע טעאָרעס מוזן פארווירקלאכט ווערן. חלוצים מלוכה — ניט אנדערש. דערצו מוז מען האָבן געלט, און א סך געלט, מער — פיל מער אלס דיי צייר־ניסטישע אנראגיזאציע קאָן שאפן. דאָן קומט דער געראנק פון א אידישער אגענטור. אפשר ווען מען וועט אזוי ארום באקומען די נויטיקע געלדער.

אמת, מען מוז פארקויפן די צייר־ניסטישע אנראגיזאציע און דעם קאָ־נרעס צו זייטיקע פרעמדע מעגשן, פאר געלט וואָס מען קאָן דערווייל ניט אי־בערצייגן, ווייל עס עקזיסטירט נאר אין די פאראַוויילטע האָפנונגען פון דעם פירער וואָס וויל שיסן צוויי האָזן מיט איינמאָל הן אידיש לאנד און הן סאָ־ציאליזם פארווירקלאכט. אָבער פאר־נאָכן פאלסטערט מען מיט זיי ניט. און פאר אנדערע צוועקן קאָן מען זיי ניט באנוצן. טאָ, וואָס זשע איז דער יחוס מיט זיי? פארוואָס האָבן זיי אזא גרויסע ווערט? און אויף וועלכן גרונד נעמט מען זיי אלס אויסטויש מיטל, פונקט ווי ביי אונז גאָלד און זילבער?

די איינוואוינער פון דעם אינזל יעפ קאָנען אלץ ניט דערקלערן די דאזיקע רעטעניש. זיי ווייסן ניט פארוואָס דאָס איז אזוי, אָבער איינגע ווייסן זיי יא, א זעק איז א אלט טראדיציע. איבער געגעבן פון זייערדס צו אייניקלאך, פון טאטעס צו קינדער. די דאזיקע טרא־דיציע איז אנגענומען פון דורות, און פון אייביק אן ווערן די דאזיקע שטיי־נער פארערבנט ווי גאָלד און די ציוור־טע לענדער.

די פארס פון די שטיינער איז קיי־לאכדיק. אין מינטן איז אויסגעבויערט א לאָך. דאָס איז ניט בלויז ספעציפיש־"יעפיש". מחמת אויף אן כינע און אין יאפאן זיינען די גאָלדענע און זילבערנע מטבעות אויסגעבויערט אין מיטן. דאָס הייסט, אז די יעפ־מט־נאָסן פון דער טאָק, ווערט געמאכט פון וואָל פון אפריקע. די פערד האָד וועלן כע מען באנוצט צו שטאַרקן דעם קראָגן פון אונזער ראָק, קומען פון רוסלאנד, אונזערע קראָוואָטן זיינען פון כינעזישן זייד, וועלכער ווערט גע־גלענצט מיט דייטשע שטיינקויל.

צו די מאָדערנע פיינע מעבל מוז מען פארווענדן האָלץ פון זיד אמע־ריקע און פון אפריקע. פון שלאנגען און עקרישן, וואָס לעבן אין די וואָ־רימע מקומות מאכט מען הייגנס פיינע דאמען שיך.

עס איז ווערט צו וויסן אז די קליי־דער וואָס יעדער מענש גייט הייגנס אנ־נעטאָן, ווערן געמאכט פון שטאָפן, וואָס קומען פון ארבע פנות העולם. די שיך ווערן געמאכט פון אינדיש־צינגלעדער (אזוי). די זוילן פון אמע־ריקאנער רינדער הויט, די וועש, אין פון איראָפּעאישן לייזונגס. דער אנצוג איז פון אוסטראלישן וואָל און די זאקן פון ענייפטישן מאקא.

און אזוי זיינען דעם מענשנס קליי־דונג און די געוויינלאכע זאכן וואָס ער נוצט און אויף וועלכע מען קוקט זיך נאר ניט. הרום, איינע פון די יעלטענסטע וואוינדער.

פון וואנען נעמט זיך דאָס פארצעלאן ?

הייגנס איז ניט פאראן קיין שום פארבינדונג פון אלומינום. ניט נאר איז דער מעטאל אינדוסטריי, נאר אויך אין אלע ארטיקלען וועלכע מיר געברויכן אין לעבן. אוטאָמאָביל, בעות, הי ליים שטיינער האָבן דאָס זעלביקע. אָבער אין יאפאן און אין כינע האָט מען די לעבעלאך אין די מטבעות אויסגענוצט אויף ווריפיצי־ציען זיי אויפן האלז מיט א פארים, און דאָ איז אז אומעגלאכקייט צו טראָגן אזעלכע גרויסע שטיינער אויפן האלז, ווען מען זאָל ארויפציען די דאזיקע מטבעות א שטריק אין זיי אמיצן אנטאָ, וואָלט ער שוין פון געלט קיין הנאה ניט געהאט, ווייל עס וואָלט אים אראָפּגעוואוינען און דערשטיקט. מען דאַרף ניט פארגעסן, אז יעדער ליים־שטיין איז צוזעלף פון דיאמענטער.

וואָס זשע איז די אמת'ע סיבה וואָס דער ליים שטיינער איז געוואָרן אזוי חשוב אויף יענעם אינזל? די זעלבע אוראזאכע וואָס גאָלד און זילבער איז פון געלט חשיבות אין די ציוויליזיר־טע לענדער: די שווערי־קייט זיי לעבעדיק. אָבער אין יאפאן איז אין כינע אזוי ווייט אויס אז אין אלע מקומות אין אלע לענדער אין אזיע, אפשר איז די אנעטור די רע־טונג.

ער פירט א פארצווייפלטן אין פאר־ציינענעם קאמף, ער לענט. אומגליקלא־כע געשעענישן פאלגן נאָך, איינס נאָכן צווייטן, די אנעטור ברייגגט ניט די ערוואַרטעטע הילף.

דער תירוץ איז דאָ: ווען מיראשאל וואָלט ניט געשטאָרבן !... ווען...

הייסט עס פארקויפט די ציוניסטישע אראָגאָניזאציע צו איין מענש! אָבער פארפאלן, א באַרגיין איז א באַרגיין.

דער פיפטי־פיפטי בארגיין מיט דער אנעגטור איז געוויס קיין דערפאָלג ניט געווען. דער פירער שטייט אבער ווייי־טער אויף זיין אדט. ער שטייט אין 1931 וואו ער איז געשטאנען אין 1921.

אן ארבעטנדס ארץ ישראל איז ניט געגנג פאר אים נאר א ז ע ל ב ס ט־ א ר ב ע ט ע נ ד ע ס.

נאָר הויגנס אין 1931 פארערט ער אין זיין פראָגראם־רעדע. דאָס ידער חלוץ מוז האָבן די האָפענונג דאָס דורך נאציאָנאלע מיטלען ~~וועט ער ווערן~~ א זעלבסטשטענדיקער קאָלאָניסט.

הגם ער ווייסט דאָס לויט דר. רוי־פינ'ס ציפערן איז דאָ אין ארץ־ישראל ארט פאר א מינימום פון פופציק טויזן זעגס פאמיליעס זיך צו באזעצן אויפן לאנד, און ער ווייסט מסתמא דאָס מיר־נימום דארף מען א טויזנט פונט צו מאכן א פאמיליע אויפן לאנד זעלבסט־שטענדיק. און מסתמא ווייסט ער אז די פופציק מיליאָן פונט וואָס זיינען לויט דעם חשבון נויטיק פאר פאָלאָני־זאציע וועט דער קרן היסוד קיינמאָל ניט דערגרייכן.

אנשטאט אבער אויפצוגעבן זיינע עקאָנאָמישע אוטאָפּיעס און אויסארבעטן א פראקטישן פאָלאָ פאר דער פארווירקלאכונג פון די ציי־ניסטישע אידעאלן, בלייבט ער ביי זיין־נע פאציאלע אוטאָפּיעס און מאכט פש־רות מיט די ציוניסטישע אידעאלן.

און דאָ איז דער סוד וואָס איצט ווען דער צוזאמענברוך פון די סאציאלע אר־טאָפּיעס איז קלאָר, קומט דער פירער אויפן הויבט אָן צו פארציכטן אויף דע־פארענונג פון א מערהייט. נייט איין אויף פארטיי־רעכט א. א. וו.

אמת מען רעדט וועגן פרוואוס אי־ניציאטיווע, ווען פרוואוס קאפיטאל, אליין אין זיין מאיעסטעטיש־טראגי־שער פיגור. און ער איז אריבער צו די ארבעטער בענק.

עס ברויכן אבער די ארבעטער איצט צו באגרייפן אז די קאָנגרעס־מערהייט איז ניט קעגן דעם ארבעטניקן ארץ־ישראל — ווער אנערקענט דען ניט דעם יסוד פון אידישער ארבעט. ווער ווייסט ניט דעם ווערט פון חלוציזם, ווער וויל ניט זעען דעם אידישן אר־בעטער אין ארץ־ישראל גליקלאך, לע־בענדיק א פרייען אמת מענשלאכן לעבן.

אבער די צייט פון חלומות אין אר־בער, פון 1921 ביז 1931 האָבן מיר עטוואס געלערנט. אין די צען יאָר האָב־בען מיר עטוואס געלערנט. אין די צען יאָר האָ־בען מיר דערוואַרטן ניט נאר דעם עמק איזרעאל, נאר ווי שוין דערמאנט איוך זעכציק טויזנט דונאם מיט גע־פלאנצטע אראנזשעס אין שרון.

מיר האָבן ניט נאר גהלל — נאר אויך א תל־אביב וואָס האָט אנגעאנט דעם ירקון און אים אויך אריבערגע־יאגט.

אונזער אינדוסטריע איז אויסגעוואק־סען און וואקסט ווייטער. אין דער שטיל אומבאזונגען אין אן דער שאלונג פון גרויסערינגלך פון א וו ער מאסע, וועלכע האָט מיט שטיינער אין האָט מיטן, און ווי דער חכ'ן ארויסגעראטעוועט און אנטשאנען.

— און דו ביזט גע־נעפאר, און דו האסט לו ניט דערציילט? — רב אין דער גרעסטער אנערוגן, — און אונז קער פרינץ האָט דיר נ־א, וואָס פאר א איידע זער דער־ראהאבענער פרי־אין תימל, — האָט אויפהויבנדיק ביידע האנט דיר פאר דער ר־האסט באוויזן מיט מיי־טער און איך בעט די־אונזער פרינץ נאר אזו פון ישראל קאן באלוי־

— אוי דערפאר וו־האט זיך שמוציק געמ־דיך אריינצונעמען אי־

מרס. ב. ווייאָלע
T. C. M.
פּיאַניסטן און סטודיאָ, 666 אלווע טעלעפאָן 2

דאָקטויר

דר. ס. דוש. כע

דר. דוש. כרענ

דר. ס. דשוואוויי

דר. ווו. הערשפי

דר. ס. קאָבריגנ

דר. ס. דשוי

דר. ס. משויר

דענטיס

א לאנד וואו "גאָלד" וואלגערט זיך אין די גאסן

פון נ. פאָדאָלסקי

בלויז איין לאנד אין דער וועלט, א קליינינטשקער אינזל, אויף דעם פאסיפישן אָקעאן, ווייסט ניט פון קיין קריזיס. — א דער־קלערונג פארוואס דאָס איז אזוי.

דער קריזיס האָט פארכאפּט די גאנ־צע וועלט. לענדער קראכן אונטער דער שווערער משא אן האלטן ביי באנק־ראָט, ווער עס האָט אביסל געלט היט דאָס ווי דאָס שוואַרצאָפּ פון אויג, און האלט עס אונטער אכצן שלעס־סער.

אפילו אמעריקע, דאָס ריי־כסטע לאנד אין דער וועלט, וואָס האָט אלעס בחר־חבה, וואָס די איבערפּראָדוקציע איז אזוי גרויס, ליידט אזוי שטארק פון דעם קריזיס, אז מיליאָנען מענשן גייען אדום ליידיק און הונגעריק.

אבער יעדער כלל האָט זיך זיין אויסנאָם, און: ווי באקאנט, אין דער אויסנאָם א באשטעטיגונג פארן כלל.

עס איז דאָ בלויז איין לאנד אין דער גאנצער וועלט, וואָס "געלט" וואָל־נעדט זיך אין די גאסן און קיינער ווייסט ניט פון א קריזיס צו זאָגן.

דאָס דאזיקע מערקווירדיקע לאנד איז דער אינזל יעפ אויפן פאציפישן אָקעאן (אן אינזל פון דער קאָרליינע־גרופּע). עס איז א קליין, אפגעזונדערטער אינזעלע אין די איינוואוינער זיינען אין א קליינער צאָל. אבער זיי האָבן באוויזן צו שאפן א באזונדערע אר־דענונג מחמת זיי האָבן דו אנדער באגריף וועגן געלט און ווייכטום און דעריבער זיינען זיי טאקע אן אויס־נאם.

ווען איר פרעגט איינעם פון די יעפ־איינוואוינער וואָס איז אזעלכעס געלט, עגטפערט ער אייך, אז געלט איז אזעל־כעס וואָס אן אנדערער נעמט ביי אייך פאר די זאכן אין וועלכע איר נויטיקט זיך, אדער וואָס געפעלן אייך.

דאָס מיינט, אז געלט איז ניט בלויז גאָלד", נאָר אלעס וואָס האָט אן אויס־טויש ווערט, וואָס מען נעמט אן אלס געלט.

צווישן די איינוואוינער פון דעם אינזל יעפ געפינען זיך געגנג אזעלכע, וואָס טראָגן אויף זיך אנגעהאנגען גאָלדענע מטבעות פון אמעריקע; יע־דע מטבעה איז ווערט גאנצע ציאָנציק דאָלאר. אן איינוואוינער פון דעם אינ־זעל יעפ קאָן אמאָל טראָגן אויף זיך אוצ־ווי אמאָל טראָגן אויף זיך אלע מיטלען פון אויסטויש פון דעם אינ־זעל יעפ. אין א קליינער אינזעלע, אין א קליינער צאָל. אבער זיי האָבן באוויזן צו שאפן א באזונדערע אר־דענונג מחמת זיי האָבן דו אנדער באגריף וועגן געלט און ווייכטום און דעריבער זיינען זיי טאקע אן אויס־נאם.

ווען איר פרעגט איינעם פון די יעפ־איינוואוינער וואָס איז אזעלכעס געלט, עגטפערט ער אייך, אז געלט איז אזעל־כעס וואָס אן אנדערער נעמט ביי אייך פאר די זאכן אין וועלכע איר נויטיקט זיך, אדער וואָס געפעלן אייך.

דאָס מיינט, אז געלט איז ניט בלויז גאָלד", נאָר אלעס וואָס האָט אן אויס־טויש ווערט, וואָס מען נעמט אן אלס געלט.

צווישן די איינוואוינער פון דעם אינזל יעפ געפינען זיך געגנג אזעלכע, וואָס טראָגן אויף זיך אנגעהאנגען גאָלדענע מטבעות פון אמעריקע; יע־דע מטבעה איז ווערט גאנצע ציאָנציק דאָלאר. אן איינוואוינער פון דעם אינ־זעל יעפ קאָן אמאָל טראָגן אויף זיך אוצ־ווי אמאָל טראָגן אויף זיך אלע מיטלען פון אויסטויש פון דעם אינזעל יעפ. אין א קליינער אינזעלע, אין א קליינער צאָל. אבער זיי האָבן באוויזן צו שאפן א באזונדערע אר־דענונג מחמת זיי האָבן דו אנדער באגריף וועגן געלט און ווייכטום און דעריבער זיינען זיי טאקע אן אויס־נאם.

דער קריזיס האָט פארכאפּט די גאנ־צע וועלט. לענדער קראכן אונטער דער שווערער משא אן האלטן ביי באנק־ראָט, ווער עס האָט אביסל געלט היט דאָס ווי דאָס שוואַרצאָפּ פון אויג, און האלט עס אונטער אכצן שלעס־סער.

אפילו אמעריקע, דאָס ריי־כסטע לאנד אין דער וועלט, וואָס האָט אלעס בחר־חבה, וואָס די איבערפּראָדוקציע איז אזוי גרויס, ליידט אזוי שטארק פון דעם קריזיס, אז מיליאָנען מענשן גייען אדום ליידיק און הונגעריק.

אבער יעדער כלל האָט זיך זיין אויסנאָם, און: ווי באקאנט, אין דער אויסנאָם א באשטעטיגונג פארן כלל.

עס איז דאָ בלויז איין לאנד אין דער גאנצער וועלט, וואָס "געלט" וואָל־נעדט זיך אין די גאסן און קיינער ווייסט ניט פון א קריזיס צו זאָגן.

דאָס דאזיקע מערקווירדיקע לאנד איז דער אינזל יעפ אויפן פאציפישן אָקעאן (אן אינזל פון דער קאָרליינע־גרופּע). עס איז א קליין, אפגעזונדערטער אינזעלע אין די איינוואוינער זיינען אין א קליינער צאָל. אבער זיי האָבן באוויזן צו שאפן א באזונדערע אר־דענונג מחמת זיי האָבן דו אנדער באגריף וועגן געלט און ווייכטום און דעריבער זיינען זיי טאקע אן אויס־נאם.

דער קריזיס האָט פארכאפּט די גאנ־צע וועלט. לענדער קראכן אונטער דער שווערער משא אן האלטן ביי באנק־ראָט, ווער עס האָט

דעם רב'ס טאָכטער

א העכסט שפּאַנענדיקער ראָמאַן פון דעם אידישן לעבן אין מיטל־אַלטער

פון לעאָ וויעזענפעלד

(פאָרזעצונג)

— קאָנען דעם פרינץ, דורכלויכטיקע פרינצעסן, — האָט גראַף באַטיאַנע געזאָגט, — איז נאָך אויף קיין פאַל ניט קיין פאַרברעכן. איך וויים אונ־טער וועלכע אומשטענדן זי האָט דעם פרינץ קאָנען געלערנט. איך האָב ערשט איצט זיך דערמאָנט וואָס, איך האָב שוין אַמאָל ערגעץ געזען דאָס פּנים פון דער דאָזיקער אידישער מיי־דעל, און אויב אייער האַהייט וועט עס מיר דערלויבן, וועל איך אייך דער־ציילן ווי אַזוי זייער באַקאַנטשאַפט אין אַנטשאַנען.

דער קאַנצלער האָט דאָן דערציילט ווי ער און דער פרינץ זיינען אָנגענומען אין מאַרק, וועגן חנה'לע איז געווען אַרומגערינגלט פון אַ ווילדער, שיכור־ער מאַסע, וועלכע האָט זי באַוואָרפן מיט שטיינער און האָט זי געדראָט צו טויטן, און ווי דער פרינץ האָט זי דאָן אַרויסגעראַטעוועט און אין מיט איר אַנטלאָפן.

— און דו ביזט געווען אין אַזאַ געפאַר, און דו האָסט מיר דאָס אפילו ניט דערציילט? — האָט זיך דער רב אפילו ניט אויסגערופן. איך דאָ־לאָ ניט דערגעטסטן אויסצוגיסן דאָס אַלץ, אַז דו ביזט אַ אידישער קער. פרינץ האָט דיר נעראַטעוועט? — וואָס פאַר אַ אידישער פרינץ איז! נאָט אין הימל, — האָט ער אויסגערופן, אויפהיינדיקיש ביידע הענט, — איך דאַנק דיר פאַר דער נגאָדע, וואָס דו האָסט באַוויזן מיט מיין אינקייט טאָכ־טער און איך בעט דיר צו באַלויגנען אונזער פרינץ נאָר אַזוי ווי דער נאָט פון ישראל קאָן באַלויגנען.

— אוי! דערפאַר וואָס דער פרינץ האָט זיך שמוציק געמאַכט זיינע הענט דיך אַריינצונעמען אין זיינע אַרימס

מרס. ב. וויינאָלעט אָספּעלד
A. T. C. M.
פּיאַניסטן און לערערן
סטודיאָ. 666 אַלוועריסטאַן סטריט
טעלעפאָן 292 30
פּיופּלס צונעריינס פאַר אַלע גרייסס

אַן ער האָט דיך גערעטעוועט פון אַ זיכערן טויט, האָסטו אים אַזוי אָפּ־געדאַנקט? — האָט די פרינצעסן זיך ווידער געווענדעט צו חנה'לען.

— איך פאַרשטיי אייך ניט, נגערי־קע פרינצעסן! — האָט חנה'לע גע־ענטפערט, — איך האָב דעם פרינץ ניט געטאָן קיין שלעכטס, און איך וועל אים געוויס ביז צו דער לעצטער מינוט פון מיין לעבן זיין דאַנקבאַר פאַר זיין גרויסן טאָט.

— דו פאַרשטייסט ניט, הא? — האָט די פרינצעסן אַרויסגעברומט, — דו ווייסט נאָרניט, אַז דו האָסט באַלד פאַרפירט אַ ליבע מיט דעם פרינץ און דו האָסט פאַר'כישופ'ט זיין האַרץ? דו ווייסט נעבאַר, וועגן דעם נאָרניט, הא?

— אָבער דורכלויכטיקע פרינצעסן! — האָט זיך דער רב אַריינגעמישט, מיין קינד האָט אומעמעלאַך. איך בין זיכער אַז די קלאַנג פון אונזער דורכ־לויכטיקער פרינצעסן זיינען אַ טעות.

— איך! — האָט די פרינצעסן גע־ענטפערט, — דיינע וועדטער אַי־בערראַשן מיך ניט. איך קאָן אייך אַז אַן שטענדיק מאַכן דעם אַנשטעל, אַז איר הייליקע אַן נאָט זיי נישט שולדיק. זיי זיכער, אַז דיר וועט אָבער אַן הילף. — האָט ער אויסגערופן, אויפהיינדיקיש ביידע הענט, — איך דאַנק דיר פאַר דער נגאָדע, וואָס דו האָסט באַוויזן מיט מיין אינקייט טאָכ־טער און איך בעט דיר צו באַלויגנען אונזער פרינץ נאָר אַזוי ווי דער נאָט פון ישראל קאָן באַלויגנען.

— אוי! דערפאַר וואָס דער פרינץ האָט זיך שמוציק געמאַכט זיינע הענט דיך אַריינצונעמען אין זיינע אַרימס

מרס. ב. וויינאָלעט אָספּעלד
A. T. C. M.
פּיאַניסטן און לערערן
סטודיאָ. 666 אַלוועריסטאַן סטריט
טעלעפאָן 292 30
פּיופּלס צונעריינס פאַר אַלע גרייסס

טער זיינע פלייצעס פירן אַ ליבע מיט אַ קריסט, אפילו וואָן דאָס איז דער פרינץ פון טירנאַ, און איז נעווען אַר־בערעיינט, אַז אימיצער האָט זיין קינד פאַרלוירן דאָס דער פרינצעסן.

— נאָט איז מיין עדות, דורכלויכ־טיקע פרינצעסן, — האָט דער רב וויי־טער געזאָגט, — איך האָב ניט דעם מינדסטן אַבזיכט אייך צו נאַרן. איך שווער, אַז איך וויים פון נאָרניט, און אַז איך הער איצט, צום ערשטן מאָל, די אַלע זאַכן. מיין טאָכטער האָט מיר קיין זאַך ניט דערציילט, און איך קאָן זיך נאָר פאַרשטעלן ווי אַזוי זי האָט דאָס אַלץ געקאָנט פאַר מיר באַהאַל־טען.

— עס איז ניט געווען וואָס צו באַ־האַלטן אַדער וואָס צו דערציילן, — האָט זיך חנה'ל אַריינגעמישט.

פון דעם וואָס מיט מיר האָט פאַ־סירט אין דעם טאָג פון דעם קאַרני־וואַל האָב איך דיר ניט געוואָלט דער־ציילן, ווייל איך האָב דיר ניט גע־וואָלט פאַרשאַנען קיין אומויסטע יסו־רים, און שפּעטער האָב איך דאָך ניט געקאָנט קומען צו דיר. און זאָגן, אַז דער פרינץ האָט מיך ליב געוואָנען —

— ליב געוואָנען, הא־הא־הא! — האָט איר די פרינצעסן מיט אַ הויכן און שפּאָטשן געלעכטער איבערגעריסן, — ליב געוואָנען, דער פרינץ, אַ שמו־ציקע אידישע מיידל! ווי אַזוי קאָנ־סטו זיך דערלויבן אפילו אַזוי צו דריינקען, די פאַרשאַלטענע אידישקע?

— איך דערציילן אייך דעם אמת, דורכלויכטיקע פרינצעסן — האָט חנה־לע רואיק געענטפערט.

— דעם אמת, הא־הא־הא! — האָט די פרינצעסן ווייטער געלאַכט, כאָטש ס'איז געווען קאָנטיק, אַז דאָס געלעכ־טער קומט איר זייער שווער אָן, ווייל אין דער פאַרפירט אַ ליבע. דאָס האָט אין אַלע אָרבריס ווי מיט מע־סער. — דער פרינץ האָט זיך נעמאַכט אַ שפּאַס מיט דיר, דו נאַר, אַ שפּאַס!

דער אופן אויף וועלכן די פרינצעסן האָט אַרויסגערעדט אירע ווערטער, און איר ביטערער, געצוואונגענער צעלעכ־טער, האָבן באַלד באַוויזן דער קלר־טער חנה'לען, אַז זי איז פריער, באַ־קאַנגען אַן עולה קענן דעם פרינץ, ווען זי האָט אפילו אויף אַ מינוט צו זיך צוגעלעגט דעם נעראַטיוו אַז אַר אַליין האָט איר פאַראַטען צו זיין מוטער. אין נאָך מער, ווען די פרינצעסן האָט איר אויפגעפאָדערט אַז זי שוין קלאָר געוויזן, אַז זי לייגענען, אַז דער פרינץ האָט איר נעהאַלטן אין זיינע אַרימס אין איר גע־נאָ דעם ווי דער פרינץ, אַז דער פרינץ האָט אַן אַנדערן, אַז אויך זי ליבט דעם פרינץ מער ווי איר אייגן לעבן, האָט ר' יצחק אייזיק געציטערט פון אויפרעגונג.

צום ערשטן מאָל אין זיין לעבן האָט ער איצט געמאַכט אַ באַוויגונג אין דער ריכטונג פון זיין טאָכטער. ער האָט נעהאַלטן פון זיין הענט אין דער טער, נרויס ווי אַראָפּצולאָזן אויף איר קאָפּ אַן אויף זיינע ליפּן זיינען גע־לעגן אַ שווערע קלאָה, וועלכע ער האָט געוואָלט אויף איר אַרויסברייגען.

אָבער ער איז געשטערט געוואָרן פון דעם קאַנצלער, וועלכער האָט זיך געשטעלט צווישן אים און חנה'לען און האָט אים דערקלערט, אַז ער טאָר אַזוי ניט האַנדלען, ווייל אין אונדזער אַר־לען הערשט ניט קיין שטראָף.

ר' יצחק אייזיק פרינצעסן! — האָט ער אַרויסגעשריען אַ פרייגלעכע אַנטלאָפן, — מאַכט זי טאַקע חתונה מיט אַן אַזאַ דעם אַזאַ אויך! אויך נעבן עקסטרא דריי טעג צייט. איצט, קאַנצלער, קאָנען מיר שוין גיין. זיי האָבן מיין באַפעל. זי ווייל האָט ער זיך אויפגעהויבן, האָט זי פון קאַבינעט.

חנה'לע האָט אויסגעבראָכן אין אַ ביטערן געוויין און זי אין געבליבן ליגן אויף דער ערד. ר' יצחק אייזיק האָט אויף שטיקער פון רחמנות. נאָך אַ ווייל האָט ער זיך אויפגעהויבן, האָט זי פאַטערלאַך געדריקט צו זיך און אַר האָט באַדעקט איר קאָפּ מיט הייסע קושן.

מען קאָן זיך פאָרשטעלן, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן אין ר' יצחק אייזיק הויז, וועגן דער רב און חנה'לע דער פרינץ, אַז אַלע אַנדערע זיינען אַרויס פון דער פלאַן און וועגן חנה'לע האָט זיך צוריקגעקערט פון הויף פון טייך, האָבן ביידע מיט איר וועגן דעם גערעדט.

— איך וועל טאָן אַלץ וואָס איר וועט פון מיר פאַרלאַנגען — האָט חנה'לע גלייכגילטיק געענטפערט. — איך וועל זיך איבערגעבן אין די הענט פון גאָט אין הימל, און וואָס ער וועט מיט מיר טאָן, וועל איך זיין צופרידן. אויב ער וויל אַזוי, זאָל זיין אַזוי. טוט ווי איר פאַרשטייט. נאָר איין זאַך בעט איך דיר, ליבער פאָטער, — האָט זי זיך געווענדעט מיט לבישאַפט צו דעם גרויסן רב, — אַיידער די וועסט מיך פירן צו דער חופּה מיט דעם יונגערמאַן, וועלכן דו וועסט פאַר מיר אויסקלייבן, וויל איך, אַז דו זאָלסט מיר דערלויבן מיט אים צו רעדן אַ פּאָר וועגן.

— מיין, באַשלוס אין פעסט און וועט קיינמאָל ניט צוריקגעצויגן ווער־דן, — האָט די פרינצעסן שטרענג ווע־נענטפערט. — אין פינף טעג צייט וועסטו מוזן פאָרלאָזן טירנאַ.

איינזעענדיק, אַזאַ־ד' פרינצעסן אין האַרצלאָז, האָט דאָס פאַטערלאַכע האַרץ פון דעם גרויסן רב ניט געקאָנט בלייבן רואיק. ער האָט חנה'לען באַלד מוחל געווען דאָס, וואָס ער האָט ערשט מיט עטלאַכע מינוטן צוריק צו־טראַכט פאַר אַ גרויסער עבירה, און ער האָט איר פאַרזיכערט, אַז זי וועט ניט דאַרפן וואַנדערן אַליין. ער וועט איר נעבן פאַר אַ מאַן דעם בעסטן פון אַלע זיינע בחורים אין דער ישיבה, און ער וועט זיי צוזאַמען אוועקשיקן צו זיין ברודער, וועלכער אין רב אין אַ פּויליש־ער שטאָט.

— אַ מאַן? — האָט חנה'לע אויס־גערופן מיט שרעק — אַ מאַן? איך וועל באַרפן הייראַטן אימיצן וואָס איך קאָן ניט, וואָס איך האָב ניט ליב?

— דאָס איז זייער קלוג פון אייער זייט, — האָט זיך די פרינצעסן אַ צופרידענע אַריינגעמישט, — מאַכט זי טאַקע חתונה מיט אַן פאַר דעם צוועק וועל איך אייך געבן עקסטרא דריי טעג צייט. איצט, קאַנצלער, קאָנען מיר שוין גיין. זיי האָבן מיין באַפעל. זי וועט אַן דער קאַנצלער זיינען דאָן אַרויס פון קאַבינעט.

חנה'לע האָט אויסגעבראָכן אין אַ ביטערן געוויין און זי איז געבליבן ליגן אויף דער ערד. ר' יצחק אייזיק האָט אויף שיר ניט צעריסן געוואָרן אויף שטיקער פון רחמנות. נאָך אַ ווייל האָט ער זיך אויפגעהויבן, האָט זי פאַטערלאַך געדריקט צו זיך און אַר האָט באַדעקט איר קאָפּ מיט הייסע קושן.

מען קאָן זיך פאָרשטעלן, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן אין ר' יצחק אייזיק הויז, וועגן דער רב און חנה'לע דער פרינץ, אַז אַלע אַנדערע זיינען אַרויס פון דער פלאַן און וועגן חנה'לע האָט זיך צוריקגעקערט פון הויף פון טייך, האָבן ביידע מיט איר וועגן דעם גערעדט.

— איך וועל טאָן אַלץ וואָס איר וועט פון מיר פאַרלאַנגען — האָט חנה'לע גלייכגילטיק געענטפערט. — איך וועל איבערגעבן אין די הענט פון גאָט אין הימל, און וואָס ער וועט מיט מיר טאָן, וועל איך זיין צופרידן. אויב ער וויל אַזוי, זאָל זיין אַזוי. טוט ווי איר פאַרשטייט. נאָר איין זאַך בעט איך דיר, ליבער פאָטער, — האָט זי זיך געווענדעט מיט לבישאַפט צו דעם גרויסן רב, — אַיידער די וועסט מיך פירן צו דער חופּה מיט דעם יונגערמאַן, וועלכן דו וועסט פאַר מיר אויסקלייבן, וויל איך, אַז דו זאָלסט מיר דערלויבן מיט אים צו רעדן אַ פּאָר וועגן

אין פלאַנטער פון לעבן . . .

פון מ. ס.

א העכסט שפּאַנענדער ראָמאַן פון דעם מאַנדערלעך אידישן לעבן אין אַמעריקע

(פאָרזעצונג)

איצט איז לוסי געקומען אין רעס־טאָראַן כמעט יעדעס מאָל ווען בען קריידער האָט דאָרט געשפּילט. זי איז איצט אויך געקומען אין דער באַנלייר־טונג פון מר. באַרנאַטי און דעם דייר־טשען שוישפּילער, טיא טעשלער. זיי פלעגן אַלע מאָל פאַרנעמען דאָס זעלבע טישל אַנטקעגן דעם אַרקעסטער, און אַזוי שנעל ווי בען פלעגט פאַרטיק ווערן מיט זיין שפּילן פלעגט ער זיצן ביי דעם זעלבן טישל.

זיי פריער איז דער מילער געשטאַנען אויף איר פּלאַץ ביי איר סיגאַרעטן סטענד. איר פּנים איז געוואַכן בלאַסער פון טאָג צו טאָג, און די אויגן זיינען מיט יערן טאָג איר געזונקען אַלץ טיי־פער אין די אויגן לעבער, אירע ליפּן זיינען אַלע מאָל געווען בלאַס און פאַר־טרוקנט און אַפּט מאָל פלעגט זי זיך כאַפּן מיט דער האַנט ביים האַרצן, אַזוי פון א שאַרפן וויטאָג וואָס זי האָט דאָרט געטראָגן.

זיי פריער פלעגט בען אַפּטמאָל פאַר־ברייגנער לעבן איר, אַפּשטעלן זיך לעבן איר, ריידן עטלאַכע ווערטער מיט איר.

מיני קאָופמאַן

לערערין פון

פּיאַנאָ און טעאָריע

(פּיופּל פון מאַרטעל נאַרמאַן רוטען)

סטודיאָ:

82 לאַקסטאָן עוועניו

טעלעפאָן 57 672

אבער ער האָט אַלע מאָל אויסגעמידן צו רידן פון די לעצטע פאַסירונגען אין זיין לעבן, און אַלע מאָל האָט ער גע־זוכט וואָס שנעלער אויזעצוריידן זיך פון איר סטענד, אַזוי ווי עס וואָלט אים שווער געווען צו קוקן איר אין די אויגן.

נאָר איינמאָל, אין אַן אָוונט, ווען ער האָט זיך אויף א ווייל אָפּגעשטעלט לעבן איר, האָט ער שטילערהייט גע־זאָגט צו איר:

— ווייסט איר, רעי, איך וועל אינ־ניכ אַריינפאָרן אויף א קאָנצערט־טור איבערן לאַנד.

רעי האָט געקוקט אויף אים מיט א מעלאַנכאָליש בליק און אירע פאַרטרו־עענטע בלאַסע ליפּן האָבן זיך קוים באַוועגט:

— יאָ, איך ווייס... — האָט זי גע־זאָגט.

— איך וועל אויסזען א וועלט, — האָט ער געזאָגט.

— איך האָף דו וועסט האָבן דער־פאָלג, — האָט זי געענטפערט.

בען האָט געשמייכלט:

— אָבער איך וועל ביינקען אַהער — האָט ער געזאָגט, — נאָר דעם רעסטאָראַן...

רעי האָט אים אָנגעקוקט.

— פאַר וואָס? — האָט זי גע־פרעגט.

בען האָט זיך געריוטלט:

— ווייל... ווייל — — האָט ער גע־שטאַמלט, — דאָ האָט מיין שטערן אויסגעלויכט... דאָ איז מיין זון אויפ־געגאַנגען...

רעי האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ. זי האָט געשווינן:

— דו ווייסט, רעי? דו ווייסט אַלץ? — האָט בען געפרעגט.

רעי האָט שטיל געשאָקלט מיט דעם קאָפּ.

— יאָ? דו ווייסט? — האָט בען איבערגערעדט — אין דו זאָגסט מיר קיין וואָרט ניט? דו גראַטולירסט מיר ניט?...

דעי האָט אים אָנגענומען ביי דער האַנט, אירע בלאַסע ליפּן האָבן געצי־טערט:

— דו ווייסט, בען, אַז איך בין דיך אַלע מאָל געווען א גוטער פריינט...

זי האָט שנעל אויסגערוקט דעם קאָפּ. נאָך א מינוט, האָט זי געפילט, אַז זי וועט אויסברעכן אין טרערן. און זי האָט אַזוי ניט געוואָלט אַז ער זאָל זי זעען ווייַנענדיק.

דער איינציקער וואָס האָט צוגעזען אירע שטילע ליידן איז געווען בען. ניין־נער. זינט יענער נאַכט איז ער צו איר געוואָרן נאָך מער צוגעבונדן. אין זיין פריער צייט איז ער אַלעמאָל געשטאַ־נען לעבן איר סטענד און האָט איר גע־האַלטן פאַרקויפן, און ביינאַכט איז ער קיינמאָל ניט אַוועק פון דעסטאַראַן אַליין. ער האָט זי אָפּגעפירט אַהיים.

ער האָט מער ניט גערעדט מיט איר וועגן יענער נאַכט. ער האָט אויך מער ניט דערמאָנט דעם יונגן פידל שפּילער אין זיין שיינע כלה. ער האָט געזען ווי בען קריידער איז גליקלאַך, ווי ער שליינגט זיין כלה מיט די אויגן, אַזוי ווי א הונגעריקער שליינגט גרויסע ביסן איינס נאָכן אַנדערן. ער האָט געזען ווי לוסי נאַרבער האָט אים שטענדיק געקוקט אין די אויגן אַריין מיט אַ־בערגענגעריבענער קנעכטשאַפט פון א טערטייען הונט און זיין געפיל פון מיס־טרייען איז ביי אים נאָך שטאַרקער גע־וואָרן.

ער האָט געהאַט דאָס געפיל, אַז לו־סי נאַרבער הייגט זיך אַזוי אויף דעם יונגן בען קריידער ניט דערפאַר ווייל זי איז אין אים פאַרליבט, נאָר ווייל זי האָט געפילט, אַז זי קאָן איצט שווי־גען אונטערן ליכט פון זיין שטערן... ער האָט אָבער פאַר קיינעם זיינע צווייפלען ניט אַרויסגערעדט. ער האָט אָפּטמאָל זיך באַוועגט מיט רעי'ס אַר־מעטיקן בליק, און ער איז געווען אַי־בער איינגעזעסן, אַז רעי זעט דאָס זעלבע וואָס ער זעט. און אַז זי פילט דאָס זעלבע וואָס ער פילט, זיי זיינען ביידע געווען שוואַכע מענשן און זיי האָבן ביידע ניט געקאָנט טאָן קיין זאַך צו פאַרהיטן דאָס. וואָס האָט זיך זיי אַרויסגעגליטשט פון די הענט.

יעדעס מאָל ווען בען האָט געשפּילט איז ניט־נער געשטאַנען ביי דער טיר, אַלע מאָל, אין אַלע פאַלן, איז ער גע־שטאַנען אַזוי ווי א פאַרשטאַרטער, מיט גרויסע, בריט געפענטע אויגן און ווייס־קוקנדיקע אויגן. אָפּטמאָל האָט ער גע־פילט ווי זיין האַרץ ווערט אין אים צע־ריסן פון אַן אינערלאַכן ווייטאָג, אָפּט־מאָל האָט ער געפילט ווי הייסע טרערן שטיקן אים אין האַלז. אָפּטמאָל איז ער געווען גרייט אריינצושפּרינגען צווישן דעם עולם, אַרונטערריסן די פאַלשע מאַסקע פון זיין פּנים, א פאַל טאָן־צו דעם שפּילער'ס פיס און אויסשרעען זיין ווייטאָג, און אַרויסריסן פון זיך דעם אמת, אָבער ניין־נער האָט זיך אויסגעלערנט צו ליידן, צו שווייגן און צו ליידן. ניין, ער וועט דאָס ניט טאָן. ער האָט געוואוסט, אַז מיט איין אומ־פאַרזיכטיקן שריט קען ער צעשטערן זיין זונס קאַריערע. מיט איין אַטעמ־צוג קאָן ער אויסלעשן דעם שטערן וואָס האָט נאָר וואָס אָנגעהויבן אויפצוגיין פאַר זיין זון...

אַזוי האָט דער אומזיכערבערער פאַ־דעם פון לעבן זיך געוועבט אַרום די העלדן פון דער דאָזיקער געשיכטע, און אַזוי אומזיכערבאַר האָט דער זעלבער פאַטער פון לעבן זיך אויך אָנגעהויבן וועבן אַרום חוה קריידער און וואָלף נאַרבער.

צוליב זייערע קינדער איז זיי איצט אויסגעקומען אָפּטמאָל זיך צו באַגעגע־נען. צוליב זייערע קינדער זיינען זיי איצט אָפּטמאָל געקומען איינער צום אַנדערן אין הויז.

אין דער צייט וואָס איר מאַן, לעוו קריידער, האָט געאַרבעט פאַר דער פיר־מע פון וואָלף נאַרבער, האָט חוה אים ווייניק געקאָנט, בלויז א פּאָר ווערטער מיט אים נערעדט. ער איז איר כמעט אינגאַנצן געווען פרעמד. זי האָט זיך זייער ווייניק אינטערעסירט מיט אים און ער האָט כמעט אַזוי ווי ניט עקזיס־טירט, ניט געלעבט פאַר איר. נאָך איך מאַנס טויט האָט וואָלף נאַרבער אויאַרע אויפגעהערט צו עקזיסטירן פאַר איר. בלויז א פּאָר מאָל, גאַנץ אומגעריכט, אריינגעפאַלן אין זיין געדאַנקען אַז ער געהאַט א תּירוץ, ער איז פאַרבייגעגאַנ־גען... דערמאָנט זיך... איז ער עדות־זיינען מיר דאָך איצט נאָענטער מער־שען... איינעלע מענשן... זיינען מיר דאָך פריינט ניט מיין הויזנ, פון יאָרן צוריק... האָט חוה אים אויפגענומען ווי א פיינעם נאָסט און האָט זיך געפילט נאָנץ אָנגענעם צו פאַרבייגעגן מיט אים. נאָר יעדעס מאָל וואָס נאָרבער האָט אָנגענומען איר האַנט און זי גע־האַלטן אביסל לענגער ווי נויטיק, און יעדעס מאָל ווען ער האָט זי אריינגע־קוקט שאַרפער אין די אויגן, האָט זי אַרונטערגעלאָזן דעם קאָפּ. האָט דאָס האַרץ אָנגעהויבן אומרואיק צו שלאָגן, און זי האָט זיך אָנגעהויבן דערמאָנען פאַרשיידענע זאַכן...

א חתונה

אויף א חתונה איז פריילאַך, אויף א חתונה טאַנצט מען, אָבער ניט אַלע זיי־נען פריילאַך און ניט אַלע טאַנצן.

די חתונה פון בען קריידער מיט לו־סי נאַרבער איז געווען א שטילע, אַן רעש און אַן טומל. און איז געפאַר־וועט געוואָרן אין דעם עגנן פאַמיליען קרייז פון ביידע משפחות. ניט וואָלף נאַרבער און אוואַרע ניט חוה קריידער זיינען געווען נגנוגט צו מאַכן צו פיל טומל און צופיל אויסערלאַכן פון.

אין די חופּה געשטעלט געוואָרן ביי וואָלף נאַרבער אין הויז. א פּאָר צענד־ליק מענשן זיינען געווען, און אַן אַנ־געוועגנער ראַבי האָט דורכגעפירט די צערעמאָניע. ס'איז געווען א פייערלאַ־כע שטימונג, אָבער אַז דעם געוויינ־לאַכן טומל פון א אידישער חתונה, עס האָט געקאָנט מאַכן דעם איינדרוק, אַז מען איז זיך אַחער צוגעוויינט־געקומען ניט אויף א חתונה, נאָר צו א לויה, און אַז דאָרט, אין דעם גרויסן זאַל, וואָו עס האָבן געברענט ליכט און עס זיינען געשטאַנען בלומען, איז געווען ניט א יונג פאַרל וואָס מען האָט גע־פירט צו דער חופּה, און וואָס איז זיך געגרייט אריינצוטרעטן אין לעבן, נאָר אַז דאָרט איז געלעגן א מת, וואָס האָט געוואָרט אויף זיין לויה.

(ווייטערעס קומט)

געסט פון שיקאַגאָ

מר. און מרס. ה. גאָלדבערג און פאַ־מיליע, פון שיקאַגאָ, זיינען אין ווינניפּעג צו גאַסט ביי זייער ברודער מר. חיים קליימאַן, 446 אַבערדין עוועניו.

צו אַלע אונזערע פריינט ווילן מיר שיקן אונזערע באַגריסונגען צום

נייעם יאָר

זאָל דאָס נייע יאָר פאַרווירקלאָכן אַלע אייערע דערוואַרטונגען

מואווינג פעקינג קרייטינג שיפּינג

25 817 — מינימום — 25 817

NATIONAL CARTAGE & STORAGE LIMITED

Classified Section קלאַסיפייד סעקשאָן

ספּעציעלע פריין פאַר אַדוואַרטייזינג אין דער קלאַסיפיצירטער אָפּטיילונג:

איין פאַל, 5ס. פאַר אַנייס ליין		3 מאָנאַטן,	$2.15 אַנייס ליין
פאַר א וואָך, 20ס.	" "	6 מאָנאַטן,	$4.00 " "
פאַר א מאָנאַט, 75ס.	" "	פאַר 1 יאָר,	$7.50 " "

:: פערזענלאַכעס ::
PERSONAL

וואָלין און נייסטער פאַקס טראַט, נאַ־ראַנטירטער קורס $5.00. טעפּ דענסינג קלאַסן פאַר ביזנעס מיידלאַך, קלאַסן פאַר קינדער.

פּראָפעסאָר און מיס סקאַט

LYCEUM PRIVATE STUDIO
Phone 88 106

היים און אָפיס פאַרניטשור פאַרלאַנגט
פאַר מזומן געלט.

KILSHAW'S
Auctioneers
Canada Bldg. Phone 29 040

GIBBONS UPHOLSTERY & METAL WORKS
צוזאַמענשטויס ארבעט א ספּעשעלטי עקספּערט ארבעט
ראַדיאַיטערס, באַרי ארבעט, מאַפּס, אַפּהאָלסטערי
144-6 Fort St., cor. York
Phone 22 667

שדכנים ביוראָ

ליידיס און רשינגטלמען פון יערן עלטער און קלאַס. אייניפּע מיט נעלט און הייסען, נאָר זיי זיינען איינזאַם; פרייוואַ־טע ערנאַמאַטע שידוכים אַראַנזשירט, שטריינג נעהיים. זייער קליינע שרכנות נעלט. טוסס אָדער שרייבט — די מענערזשער, רום 2, 882 ראַנאָלד סט., 4 מינוט פון נאָטר דיים עוועניו.

מעדיצינישער מאַסאַזש
פרס. ה. עדעלסאָאוויטש, פּראָפעסיאָנעלע באַהאַנדלונג, אויסגעבראָכענע ערפּאָלס איז באַהאַנדלען פּאַראַליזע און אַלע סאָרטס פון רופאַטיזם.
838 SOMERSET BLOCK
Ph. 88 066 Res. 56 766

MARBLE & GRANITE CO.
CAMPBELL BROS.
מיר ספּעשיאַליזירן זיך אין מאַכן פאַר־שיידענע אידישע מצבות — זעט אונז־ער אויסשטעלונג אויידער אי־ר באַ־שטעלט ערגעץ אַנדערש. אונזערע פריינט פריי פון דיוטי. קומט אריין פריינט זיינען זייער עמפּיעקע.
90 Hespeler Ave., Phone 501 495

מואווינג פעקינג קרייטינג שיפּינג
25 817 — מינימום — 25 817
National Cartage & Storage Ltd.

כ. הערמאַן, 492 סעלקירק עוועניו. אַנט־קענען אַרעצקיס סטאָר. ערשט קלאַסי־קער זייגערמאַכער און גאָלדשמידס. אַרבעט געמאַכט צו מעסיקע פּרייזן.

מיר האָבן קאַרס וואָס פאָרן יערן טאָג אין אַלע דירעקשאָנס
מאָטאָר טורִיסטן
מאַכט אויערע רעזערוואַציעס אין פאַראויס.
AUTO TRANSPORTATION BUREAU
382 Donald St. Phone 86 139

שפּיין פעקלאַך קיין וויסלאַנד
צוליב די נייע רעגולאַציעס ווערן שפּיין פעקלאַך צוגעשטעלט צו אייערע פריינט פריי פון דיוטי. קומט אריין אָדער שרייבט פאַר א פריינט ליסט צו:
G. P. FRIESON
Phone 54 087
178 Burrows Ave., Winnipeg, Man.

פאַרלאָרן
פאַרלאָרן א "עמעיא פין" אין מענענס פאַרלאָרן א "עמעיא פין" אין מענענס תלמוד תורה. ווער עס וועט געפינען איז געבעטן צו מעלדן אין 390 באַראוס עוועניו. באַלוינונג.

ארבעטער פאַרלאַנגט
HELP WANTED

פאַרלאַנגט א מאַן—איך האָב א גוטע פּראָפּאָזיציאָן פאַר א מאַן מיט א לעיפ מאַדעל 4 טירן סעדאַן. זיך וועגן צווי־שען 5 און 8 נ. מ. **אין 508 סקאָט** בילדינג, 272 מיין **סטריט.**

שטעלע פאַרלאַנגט

פאַרלאַנגט א שטעלע אין א קאַנטרי דושענעראַל סטאָר. קאָן מענערזשן די גאַנצע ביזנעס. א סך עקספּיריענס און ווייס אַז איך בין אַן ערלעכער מענטש. אַדרעס: ווענדן צו דאָס אידישע וואָרט באָקס 7270.

א דיפּלאָמירטער העברייאישער לערער (סינגער) פון ווילנער סעמינאַר, אַנגע־פירט דריי יאָר מיט א העברייאישער שול אין אייראָפּע. קאָן גוט תלמוד, זוכט א שטעלע אַלס לערער. ווענדן זיך צו רעוו. נאַלדשטיין, עסטעוואַן, סאַסק.

נעשעפט געלעגנהייטן

א סענס פאַר קעש! א פרוכט סטאָר אין צענטער פון שטאָט מיט פאַרקויפס טאָפּ און פיקסטשורס פאַר $400. זיך ווענדן, אורזאַך מיט פאַרלאַזן די שטאָט. ווענדן 543 עליס עוועניו.

ליידיס אייד פון סאַסקאַטון זאַמלט $330

די היבראַ ליידיס אייד פון סאַסקאַ־טון האָט דעם 20טן אוגוסט דורכגע־פירט זייער יערלאַכן טעג־טאָג. $330 איז געזאַמלט געוואָרן, די באַגזינגערס אין דער עטלאַכע שפּראַכן. מרס. ס. חוגרז און מרס. מ. טשעטקאָוו.

נעמענדיק אין אַנבאַראַכט די איצ־טיקע שלעכטע צייטן וועט דער טעג־טאָג באַטראַכט פאַר א גרויסן דע־פאָלג און דאָס איז א דאַנק די נעבער אין דער עגערנישער אַרבעט פון די אַמ־לער.

:: צו פאַרקויפן ::
FOR SALE

5 רומיקע באַנגאַלאָו איסט אויף מיין סטריט, שענסטע געגנט אין נאָרט ענד, בעסטע מאַטעריאַל און אַלע נייס־טע איינריכטונגען, הייסע וואַסער באַ־הייצונג, אַן צווייפל א גרויסע מציאה, פאַר $5,000. מוז געזען ווערן כדי צו באַגרייפן און אָפּשאַצן די שיינקייט און קוואַליטעט פון מאַטעריאַל און נעבוי.

מואווינג פיקטשור אין א פּראָגרע־סיווער מאַסקאַטשעוואַן שטעטל פון 750 איינוואוינער. שיינער זומער רע־זאָרט און אויך א גרויסע באַפעלקערונג פּראָגרעסיווע פאַרמערס. איינגעמיכער וויל פאַרבייטן פאַר ווינניפּעגער פּראָ־פּערטי.

Sheps Agencies Ltd.
804 מיין סטריט
טעלעפאָן 761 55 אוו 807 53

צו פאַרקויפן א 6 רום הויז, פולי מאָ־דערן, אין פּוירסט קלאַס קאַנדיציאָן, זיך ווענדן אין 148 אלפּרעד עוועניו אויסט פון מיין סטריט.

צו פאַרקויפן א נייעם האָם פּוינט עלעקטריק סטאָוו, א דיזינג רום סעט, א רעוועגעס סעט, א ריידיאָ. ווי אויך אַנדערע שטוב זאַכן. זיך ווענדן 18 חיי נענס עוועניו.

צו פאַרקויפן א קליינע שניידער שאָפּ ביליק. די ריכטיקע פּערזאָן קאָן מאַכן א שיין לעבן. זיך ווענדן אין 578 בראַדוועי עוועניו.

:: צו פאַרענטן ::
FOR RENT

באַלטיק אַפּאַרטמענטס

צו פאַרענטן 3 און 4 רום מאָדיסט שיין דעקאָרירט, סקרינד באַלקאָנס רענט דעצידירט סוויט "די", טעלעפאָן 56 668.

סוויטס צו פאַרענטן אין סאַלטער בלאָק, רעדוואוד און סאַלטער, צוויי סוויטס פון 4 קליינע רומס און איין סוויט פון 4 גרויסע רומס. טעלעפאָן נידט 52 477.

צו פאַרענטן א 5 רום סעמי מאָדערן הויז, זיך ווענדן צו
MISS PATTERSON
465 Flora Ave. Winnipeg

3 און 4 רום סוויטס צו פאַרענטן אין יוראָפּיען בלאָק, הייסע וואַסער טאָג און נאַכט. ביליק רענט. זיך ווענדן אין 203 מעקגרעגאָר סטריט.

צו פאַרענטן א סאַליד בריק הויז, פולי מאָדערן, באַשטייט פון 10 רומס, אין ערשט קלאַסיקן צושטאַנד. נאַראַדזש. לאָט 36 ביי 150. זיך ווענדן אין 393 מאַקאַרדזש עוועניו, אָדער טעלעפאָנירט 52 946.

צו פאַרענטן א 2 רום־סוויט אין א פריוואַטער היים. עלעקטריק אויוון, הייסע וואַסער, נוצן פון טעלעפאָן, זיך ווענדן אין 236 אַטלאַנטיק עוועניו, טעלעפאָן 51 969.

צו פאַרענטן א רום אין 286 סטעלאַ עוועניו, נאָענט צו מיין סטריט, טעלע־פאָנירט 53 327.

צו פאַרענטן צוויי אָדער דריי רומס מיט אַלע באַקוועמלאַכקייטן. זיך ווענ־דען אין 317 סט. דזשאָנס עוועניו.

באַדד און רום, גוט פאַר א יונגן מאַן, אין א שיינער היים, זיך ווענדן טעל. 52 921.

צו פאַרענטן סוויטס

פּלאָרא קאָורט, 220 פּלאָרא. 3 און 4 רום סוויטס, אין ערשט קלאַסיקן אַפּאַרטמענט. רענט $27 ביז $40. קלייד בלאָק, מאַדערנער בלאָק. 395 סעלקירק עוועניו. 3 רום סוויט, $32.50; 4 רום סוויט $38.

סטאָר אויף קאָרנער סעלקירק און פּאַוערס, גרויסע ליכטיקע סטאָר, גוט פאַר אירגענד וועלכן געעשפט. רענט זייער מעסיק.

ח. פערלמאַן און נ. זעלטשען
MUTUAL AGENCIES
874 Main St. Phone 51 000

צו פאַרענטן 102 אין 104 לאַסטער סטריט, יעדע הויז מיט 6 רומס, פולי מאָדערן, ניי דעקאָרירט, $25 א מאָ־נאַט. זיך ווענדן אין 93 נרעניוויל סט.

מיטינגען פון נעשאָנאַל קאָונ־סיל פון אידישע פרויען

דער נעשאָנאַל קאָונסיל פון אידישע פרויען בעט די אידישע פרויען אין וויי־ניפּעג, צו געדענקען, אַז דער פערטער מאָנטאָג פון יעדן מאָנאַט איז א קאָונ־סיל טאָג.

דעם 28טן סעפּטעמבער וועט אָפּגע־האַלטן ווערן דער ערשטער מיטינג אין ראַיאָל אַלעקסאַנדראַ האָטעל. דער נאַסט רערנער וועט זיין האָ. דר. מאַנטגאָמערי.

$20 פאַר ווינניפּעגער אינסטיטוציעס

רעדאַקציע, "דאָס אידישע וואָרט". חשובע'ע הערן:

מיר שיקן אויך א מאַנ־אַרדער אויף צוואַנציק דאָלאַר און מיר בעטן אויך אַזוי גוט זיין און פאַרטיילן דאָס געלט ווי פאָלגט: $5 פאַר'ן בית־יתומים; $5 פאַר'ן מושב זקנים און $10 צום יונייטעד היבראַ רעליף פאָנד.

מיר דאַנקען אויך פאַראויס.

מיט אַכטונג, די ליידיס אייד פון קעמסאַק, מאַנאַק., מרס. שוואַרצ־מאַן, פּרעזידענטן.

ירחמיאל פאַקסמאַן ע"ה

מיר באַדויערן דעם טויט פון אונזער געוועזענעם נוטן און גע־טרייען מיטגליד. מיר דריקן אויס אונזער טיפסטן מיטגעפיל צו זיין פרוי און קינדער און צו דער גאַנצער גרויסן פאַרלוסט. מיר וואַנשן זיי קיין צער ניט וויסן.

פּאַוואַלאַטשער רעליף סאָסייטי

ירחמיאל פאַקסמאַן ע"ה

מיר דריקן אויס אונזער טיפ־סטען מיטגעפיל צו זיין פרוי און קינדער און צו דער גאַנצער מש־פּחה אין זייער גרויסן פאַרלוסט. מיר וויינשן אייך געטרייסט צו ווערן אין מער פון קיין צער ניט וויסן.

פּאַוואַלאַטשער אייד אַסאָסיאַישאָן

דאָס אידישע וואָרט

אין פלאַנטער פון לעבן . . .

פון מ. ס.

(פאָרזעצונג)

איצט איז לוסי געקומען אין רעס־טאָראַן כמעט יעדעס מאָל ווען בען קריידער האָט דאָרט געשפּילט. זי איז איצט אויך געקומען אין דער באַנלייר־טונג פון מר. באַרנאַטי און דעם דייר־טשען שוישפּילער, טיא טעשלער. זיי פלעגן אַלע מאָל פאַרנעמען דאָס זעלבע טישל אַנטקעגן דעם אַרקעסטער, און אַזוי שנעל ווי בען פלעגט פאַרטיק ווערן מיט זיין שפּילן פלעגט ער זיצן ביי דעם זעלבן טישל.

זיי פריער איז דער מילער געשטאַנען אויף איר פּלאַץ ביי איר סיגאַרעטן סטענד. איר פּנים איז געוואַכן בלאַסער פון טאָג צו טאָג, און די אויגן זיינען מיט יערן טאָג איר געזונקען אַלץ טיי־פער אין די אויגן לעבער, אירע ליפּן זיינען אַלע מאָל געווען בלאַס און פאַר־טרוקנט און אַפּט מאָל פלעגט זי זיך כאַפּן מיט דער האַנט ביים האַרצן, אַזוי ווי א שאַרפן וויטאָג וואָס זי האָט דאָרט געטראָגן.

זיי פריער פלעגט בען אַפּטמאָל פאַר־ברייגנער לעבן איר, אַפּשטעלן זיך לעבן איר, ריידן עטלאַכע ווערטער מיט איר.

— אָבער איך וועל ביינקען אַהער — האָט ער געזאָגט, — נאָר דעם רעסטאָראַן...

רעי האָט אים אָנגעקוקט.

— פאַר וואָס? — האָט זי גע־פרעגט.

בען האָט זיך געריוטלט:

— ווייל... ווייל — — האָט ער גע־שטאַמלט, — דאָ האָט מיין שטערן אויסגעלויכט... דאָ איז מיין זון אויפ־געגאַנגען...

רעי האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ. זי האָט געשווינן:

— ווייסט, רעי? דו ווייסט אַלץ? — האָט בען געפרעגט.

רעי האָט שטיל געשאָקלט מיט דעם קאָפּ.

— יאָ? דו ווייסט? — האָט בען איבערגערעדט — אין דו זאָגסט מיר קיין וואָרט ניט? דו גראַטולירסט מיר ניט?...

דעי האָט אים אָנגענומען ביי דער האַנט, אירע בלאַסע ליפּן האָבן געצי־טערט:

— דו ווייסט, בען, אַז איך בין דיך אַלע מאָל געווען א גוטער פריינט...

זי האָט שנעל אויסגערוקט דעם קאָפּ. נאָך א מינוט, האָט זי געפילט, אַז זי וועט אויסברעכן אין טרערן. און זי האָט אַזוי ניט געוואָלט אַז ער זאָל זי זעען ווייַנענדיק.

דער איינציקער וואָס האָט צוגעזען אירע שטילע ליידן איז געווען בען. ניין־נער. זינט יענער נאַכט איז ער צו איר געוואָרן נאָך מער צוגעבונדן. אין זיין פריער צייט איז ער אַלעמאָל געשטאַ־נען לעבן איר סטענד און האָט איר גע־האַלטן פאַרקויפן, און ביינאַכט איז ער קיינמאָל ניט אַוועק פון דעסטאָראַן אַליין. ער האָט זי אָפּגעפירט אַהיים.

ער האָט מער ניט גערעדט מיט איר וועגן יענער נאַכט. ער האָט אויך מער ניט דערמאָנט דעם יונגן פידל שפּילער אין זיין שיינע כלה. ער האָט געזען ווי בען קריידער איז גליקלאַך, ווי ער שליינגט זיין כלה מיט די אויגן, אַזוי ווי א הונגעריקער שליינגט גרויסע ביסן איינס נאָכן אַנדערן. ער האָט געזען ווי לוסי נאַרבער האָט אים שטענדיק געקוקט אין די אויגן אַריין מיט אַ־בערגענגעריבענער קנעכטשאַפט פון א טערטייען הונט און זיין געפיל פון מיס־טרייען איז ביי אים נאָך שטאַרקער גע־וואָרן.

ער האָט געהאַט דאָס געפיל, אַז לו־סי נאַרבער הייגט זיך אַזוי אויף דעם יונגן בען קריידער ניט דערפאַר ווייל זי איז אין אים פאַרליבט, נאָר ווייל זי האָט געפילט, אַז זי קאָן איצט שווי־גען אונטערן ליכט פון זיין שטערן... ער האָט אָבער דערנאָך, ווען זי האָט זיך איבערצייגט, אַז דאָס איז געווען דער זעלבער וואָלף נאַרבער וואָס האָט דער אַרומער מיידל געשיקט די צוויי טויב־זענס דאָלאַר, איז דער גאַנצער כעס־ווי אָפּגעווישט געוואָרן.

אויך איצט, ווען זי האָט אַזוי צופע־ליק זיך ווידער מיט אים באַגעגנט, און אויף אַזא מערקווירדיקן אופן — איצט ווען זיי זיינען געוואָרן אַזוי נאָענט צו־ליב דער פאַראייניקונג פון זייערע קינ־דער — אויך איצט האָט חוה ניט גע־דיינקט נאָר ניט פון וואָלף נאַרבערס אַמאָליקן לעבן. ער איז אינגאַנצן געווען

ווען "גוטע צייטן" וואָלטן געווען א שטענדיק־זיכערע זאַך, וואָלטן מענשן געהאַט ווייניק צו זאָרגן — זיי וואָלטן זיך ניט געדאַרפט אַנ־שטריינגען — זיי וואָלטן פאַרלאָרן זייער אַמ־ביציע, זייער שטרעבונג צו עטוואָס בעסערס, העכערס . . .

דער איצטיקער "קריזיס", דער חורבן וואָס די "דעפּרעסיע" האָט פאַראורזאַכט, דאָס איז ניט מער ווי דער אויסדרוק פון א שטילשטאַנד, א פּויזע, צוויישן צוויי ריזיקע כוואַליעס פון "פּראָספּעריטעט" — די וואָס איז אַוועק — און די וואָס איז אויפ'ן וועג . . .

"דאָס אידישע וואָרט" איז פאַר יאָרן לאַנג געווען פאַרבונדן מיט די דערפאָלגרייכסטע אונטערנע־מונגען. די זיינען פון איין איינציקער אַלטער אויסנאַבע פון אונזער ציישונג. אַנטהאַלט א גלענצנדע זאַמלונג פון "אַדוואַרטייזמענטס" וואָס שפּיגלט אָפּ דעם נוטן האַנדלס־צושטאַנד פון יענע "גוטע צייטן".

די סוחרים וועלכע זיינען לעצטנס געצוואונגען געוואָרן צו אָפּזאָגן א טייל פון זייערע אַרבעטער, "שניידן" דעם געהאַלט פון זייערע אָנגעשטעלטע, און פאַרקלענערן זייערע הוצאות, וואָלטן גע־דאַרפט דורכבלעטערן די פריערדיקע אויסגאַבן פון "דאָס אידישע וואָרט" — זיי וואָלטן זיך איבער־צייגט, אַז די איצטיקע שווערע טעג זיינען ניט מער ווי א מיטל פאַר גרעסערע אָנשטרענגונגען.

"אַדוואַרטייזינג" ווערט מיט רעכט באַטראַכט ווי די לעבנס־קראַפט פון האַנדל. "אַדוואַרטייזינג" איז דער זיכערער גרונד־שטיין פאַר די ניט זר־כערע פוס־טריט אויף דעם וועג צו דערפאָלג . . .

טרייבט אַוועק דעם "קריזיס" — דורך 'אַדוואַר־טייזן' אין "דאָס אידישע וואָרט" — אין דעם גרויסן, דייכן ראַש השנה נומער און דערגעענ־טערט צו זיך

פּראָספּעריטעט און גוטע צייטן.

טעלעפאָן 52-213

The Israelite Press Ltd.

165 Selkirk Ave., East — Winnipeg